

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Páskándi Géza: Az eb olykor emeli lábát

A KIRÁLY KÖVE

(PYGMALION ÉS GALATEA)

MITOLÓGIAI JÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Páskándi Géza: Az eb olykor emeli lábát

Bemutatta a kolozsvári Állami Magyar Színház 1969-ben

SZEREPOSZTÁS

Artemisz
Oidipusz
Isztész
Epigonész
Pygmalion
Galatea

Kajax
Priosz
Antioppé
Boreasz
Tantosz
Küx
Danaida
Hérosztratész

Orosz Lujza
László Gerő
Higyed Imre
Vadász Zoltán
Imrédi Géza
{Stief Magda
{Sebők Klára
Bíró Levente
Maresch Béla
Krasznai Paula
Péterffy Gyula
Héjja Sándor
Jancsó Miklós
Szalay Ilona
Bencze Ferenc

Rendező: Rappaport Ottó
Segédrendező: Higyed Imre
Díszlet: Erdős Tibor
Kosztüm: Halay Hajnal
Zene: Vermesy Péter

Román nyelvű bemutató: a bukaresti rádióban 1970-ben

SZEMÉLYEK

Artemisz istennő hangja
Oidipusz, király
Istész, főpap
Epigonész, bíró, királyi tanácsos, Boreasz apja
Pygmalion, szobrász
Galatea, az alkotása
Kajax, szobrász
Priosz, pénzes thébai polgár
Antioppé, a felesége
Boreasz, Pygmalion segédje, Epigonész fia
Tantosz, Pygmalion segédje
Küx, szobrászinas
Danaida, szolgálólány
Hérosztratész, örült, templomgyűjtogató

Történik Thébaiban, a szerencsétlen Oidipusz király uralkodása idején, amidőn ez még nem ismerte meg az istenek szörnyű rendelését.

UTASÍTÁSOK

A darab mitológiai-patetikus alaphangját túlozni tilos. Ajánlatosabb inkább magát a szöveget értelmesen felmondani. A száraznál alig emelkedettebben. Fontos a szép szövegmondás, de nem a játékrítmus rovására.

SZEMÉLYEK:

PYGMALION minden korok igazi művésze, de öreg, és csak későn jön rá, hogy más is van a műveken kívül.
Ő a passzív főhős.
GALATEA izgalmas, sejtelmes (női) eszmény, de szűzen.
Ő a passzív mellékhős.

TANTOSZ hálás, hogy él, s hogy szobrot csinálhat; ez a szerelem — Galatea iránt — „az első kisiklás”. A művészet szerzetese.

BOREASZ fájdalmas ördög. Ő az aktív főhős.

OIDIPUSZ a hatalom kegyeltje — a sors üldöztötte; bölcs ugyan, de érzékeiben élő. A romlás sejtelve szorongatja. Ő az aktív mellékhős.

KAJAX azt érzi: „úgy jó, ahogy van”.

DANAIDA mindig „élni” szeretne.

KÜX csak gyerek.

ANTIOPPE és PRIOSZ felszínesek, de — élnek.

ARTEMISZ HANGJA tárgyilagosan fenséges és fenségesen tárgyilagos.

ÉRTELMEZÉS, FORRÁS

Két antik irodalmi előzmény összeolvasztása: a Pygmalion mítosza és Oidipusz története. „Történelmi és földrajzi precizítások” nélkül. Ez többek között abból is kiderül, hogy a mítosz szerint Pygmalion Küprosban lakozott és boldogan kelt egybe Galateával, itt viszont, mint meglátjuk, nem ez történik. A két történet közötti összefüggést mint sorselőzményt fogjuk fel, s mint *előzetes* és *analóg* tragédiát. Nyilván, a szerző nem élt a Mitológiában, így nem láthat és láttathat reálsan. A díszletek egyszerűek, a görögösség csak jelzéses. A kosztümök görögösek. Tehát: modernek is lehetnek.

ELSŐ JÁTÉK

Pygmalion szobrászműhelye. Néhány szobor és mellszobor, egy-két torzó. Közülük kiemelkedik — a szín jobb sarkában — egy lepellel borított ember nagyságú szobor. Gyékényfonású fal, itt-ott fali-szőnyeggel. A sarokban ágy, két-három különböző nagyságú és alakú szék. A mennyezetről hinta lóg. Néhány pillanatilag mozdulatlan és üres a szín. A hinta most lengeni kezd, néhány másodpercre rá Artemisz hangja hallatszik.

ARTEMISZ HANGJA: A teremtmény furcsa, fölöttébb engedetlen. A teremtmény csak ritkán elégedett. Ha nem teljesítem vágyát, átkozódik, kívánságáért lázad a teremtmény, s ha teljesítem, vesztébe rohan. Mert mi játék nekem, néki lehetetlen, ezt nem tudja soha a teremtmény. De a teremtmény mégis kell a Sorshoz: kiválasztom a célhoz eszközül, hogy jelt mutasson föl, s aki megérti, lelje meg a boldog kiutat... Itt Artemisz szól — a meg nem látható.

(A hang elhallgatásával a hinta még leng kis ideig, aztán mozgása megszűnik. Egy pillanatig a szín még üres, Küx be, alig 14 éves, kedves, leányos arcú.)

KÜX *(észreveszi a hintát)*: Hát ez meg mi? *(Ráül.)* Szék. Meleg. Mintha ült volna rajta valaki. Mozog. Vajon ki ült előttem rajta? Pygmalion? Talán Tantosz? Boreasz, aki engem ott kerget, ahol lát... mert nem szívlel semmi gyermeket. De hát én már inas vagyok... szobrászinas. Megvan! Danaida ült rajta, neki olyan meleg a hátulja, hogy szaladnom kell, valahányszor hozzám ér. *(Izeg-mozog.)* Süt, forró, és egyre forróbb... *(Leugrik, kicsit megsimítja hátsó jelét, szembe találja magát a leples szoborral.)* Ez az! Csak ez lehet, amin a mester éjt-nap dolgozik. Hátha ő ült rajta, ezért forró a szék. Ez hát a csudás műremek, amit rejt előlünk s ő láthatja csak. No, lássuk. *(Kicsit felemeli a leplet, alá dugja a fejét, a fenéke ki látszik.)* Sötét van! Semmit se látok!

(Boreasz be, meglátja a kifelé kászálódó Küxöt, feneken billenti, Küx majdnem orra bukik, valahogy mégis kiegyenesedik, meglátja Boreaszt.)

BOREASZ *(közeledik feléje)*: Mít leskelődsz?! A mester kezére adlak!

KÜX *(hátrál)*: Csak meg akartam nézni. Inas vagyok. Tanulni szabad...

BOREASZ: Majd én megtanítlak! Fülednél fogva vislek...

KÜX *(még mindig hátrál)*: Vihetsz! Nékem náladnál jobban hisz a mester!

BOREASZ *(megtorpan)*: Ezt honnan veszed!? Beszélj, mert a füled kitépem...

KÜX (*megáll, gyermeki gyűlölettel*): Azt mondotta, nincs benned semmi szikra, szobrász sosem leszel... Csak Tantoszt szereti... Meg engem!

BOREASZ (*egy pillanatig habozva áll, majd ugrik, Küx tovább szalad, kergetőzés kezdődik a szobrok között, Boreasz lever egy torzót, dühvel rúg bele. Küx kiugrik az ajtón, Tantosz szinte azonnal be.*)

TANTOSZ: Ez meg hogy kerül ide? (*Felveszi a torzót, visszahelyezi a talapzatra.*)

BOREASZ: Az átkozott kölyök, Küx verte le.

TANTOSZ: Még gyermek, nem kell minden vétkére felfigyelni.

BOREASZ (*amennyire lehet, finoman mutatja*): Hogy mozog a keze a pokróc alatt, mit bánom én, de ne leskődjék a felnőttek után...

TANTOSZ: Te talán nem így tettél ekkora korodban?

BOREASZ: Magamat is utálom érte.

TANTOSZ: Hagyjuk ezt, van ennél fontosabb is. Nemrég jött a király tanácsosa, és érdeklődött, mi van a szoborral. Azt mondtam, készül. A való az, hogy nem tudom, mi van.

BOREASZ: Én sem. Egyébként (*látszik rajta, nem mond igazat*) én is azt mondtam apámnak, hogy nemso-kára meglesz.

TANTOSZ: Boreasz, kérlek, beszélj a mesterünkkel, próbáld rávenni, fejezze be a szobrot. Oidipusz nagyon hiú erre. Hiába készít Kajax ezer mellszobrot róla, ő csak a mestert szereti, tőle akar ember nagyságú szobrot. Én nem leszek itt... Márványért küldött mesterünk. Beszélj vele, amíg hiányzom. Dionüszosz ünnepe már itt a nyakunkon... Hiszen tudod: az ünnep ünnep. Az ünnepre muszáj. Olyankor mindenki megmutatja, mi számára az ünnep. Ha hazudik is. Elvárják tőle.

BOREASZ: Igen, a márványt el kell hozni, amíg jó az út. Szekerek vannak? (*Kicsit szórakozottan.*) Jó, majd rágom a mester fülét. Pedig jobb lett volna, ha te mondd meg neki. Téged jobban becsül... Becsül.

TANTOSZ: Nem vettem észre. Mindkettőnket egyformán szeret.

BOREASZ: Lehet... szeretheti az eszemet... de a szikra... tudod, az a szikra...

TANTOSZ: Ne szikrázz annyit, vannak fontosabbak...
Indulnom kell. *(Kezet fognak, el.)*

BOREASZ *(utánabámul, kis szünet után)*: De hiszen eddig is tudtam mindent. Eddig is tudtam, hogy Pygmalion engem nem becsül, nem szobrásznak, kőfaragónak tart, és egyedül Tantoszt tiszteli... Ezt eddig is tudtam. Akkor most miért remegek? *(Kis szünet.)* Mert azt hittem, hogy senkinek se mondta. Azt hittem, az ő titka marad, senkinek nem árulja el. És most már ez a kis fattyú is... Tudja mindenki. Tantosz is. Láttam rajta. Lefogadom, még Danaida is. És Priosz! Antioppé! Az apám! A király! Artemisz is, és Zeusz!... És besúgják, hogy nincs bennem tehetség. *(Kis szünet.)* Ha tán elrejtí véleményét mások előtt, most nem fájna semmi. De már híreszteli!... Egy világnak akarnak besúgni engemet! *(Kis szünet.)* Mert nincs meg bennem a kezdés leleménye, az újakezdés képessége sincs. Én most már hogy mehetnék sánta Héphaisztosz műhelyébe kovácsnak, midőn isteni szobrokra nyitották a szemem? Apám, Oidipusz barátja, Epigonész akarta, hogy szobrász legyek. Oidipusz akarta, hogy Pygmalionhoz jöjsek tanulni. Én nem kívántam vívni a kövekkel, nehéz művészet, jobban vonzott a szoknya. De ha már olyanra csaltak, ami végül ha kezemet, ha tehetségemet nem is, de hiúságom így meghódította, most ne vegyék el tőlem, nem engedem! Én már szobrász leszek. Nincs meg bennem az újakezdés erénye, a feledés leleménye sincs meg, már nem mehetek sánta Héphaisztosz műhelyébe kovácsnak, midőn isteni szobrokra nyitották a szemem... *(Kis szünet.)* Mi lesz a sorsom? A szikrát hol keressem? Hogyan éljem sorsomig a létem?

(Kajax be, alacsony, gömbölyű férfi.)

KAJAX *(gunyorosan)*: A mester hol van? *(Észreveszi a hintát.)* Hát ez meg mi? *(Próbál beleülni.)* Nem férek bele! *(Körülnéz a műhelyben.)* Nem látom a király mellszobrait...

BOREASZ: Készül Oidipusz ember nagyságú szobra.

KAJAX: Igazán? És jó lesz?

BOREASZ *(látszik rajta, hogy utálja a másikat)*: Sem jobb, sem rosszabb, mint amilyent Pygmalion kifaragni képes.

KAJAX: Nem értem gazdádat, látod, én temérdek mellszobrot készítettem, és mindig pontosan le is szállítottam; a király vélem nagyon elégedett.

BOREASZ: Mondd meg, de igaz lelkedre, Kajax, faragtál már valamit Oidipusz mellszobrán kívül?

KAJAX: Csak lovakat. És egyszer egy kecskebakot.

BOREASZ: Egy nőt, egy mozdulatot, egy emberi mosolyt sem...?

KAJAX: Oidipusz mellszobrai gyakran mosolyognak.

BOREASZ (*félhangosan*): Van is miért... (*Más hangon.*) Spártai síró asszonyt? Taigetosz hegyéről ledobott csecsemő görcsös arcát?

KAJAX: A király arca nekem épp elég. Miért király a király? Nem ő a legkülönb az emberek között? Hát mit akarhat egy szobrász, mint a legkülönbet?

BOREASZ (*dörmögve*): Szofistának kellett volna mened, nem szobrásznak. (*Más hangon.*) Mit akarsz a mestertől?

KAJAX: Követ és szerszámot jöttem kölcsönkérni.

BOREASZ (*félhangosan*): Nem ártana egy kis szikra sem.

KAJAX (*gyakran sandít a leples szobor felé*): Mi van mögötte?

BOREASZ: Nem tudhatom. Nem mutatta meg.

KAJAX: Igazán? (*Lép egyet a szobor felé, Boreasz eléje toppan, karjánál fogva visszapenderíti.*)

BOREASZ: Kémkedni jöttél, nem szerszámot kérni. Tisztulj, mert... menten kifaraglak!

(*Kajax menekül, az ajtóban összeütközik Priossal és Antioppéval, aztán sebesen elinal.*)

PRIOSZ: Pygmalion hol van?

BOREASZ: Hát én már nem vagyok jó? A szép Antioppé annyi szobrát nem én készítettem?

ANTIOPPÉ: Priosz, megmondtam, ha Boreasz faragja szobromat, épp annyi, mintha maga Pygmalion csinálná... Sőt...

PRIOSZ: Már unom a te mellszobraidat látni. És mindegyiket évekig csináltad. Illenék már, hogy a mester is faragjon egyet (*feleségére néz*) Priosz nejéről...

ANTIOPPÉ: De Priosz, igaz, sokáig készültek a szobrok, de gondold csak el, mennyi munka... ó, mennyi munka van egy ilyen szoborral...

BOREASZ (*kissé kétértelműen*): Előbb a kézzel... de mind a két kezünkkel... s keményen kell ám fogni, jó erősen... aztán simítgatni... a redőket... s amikor már meztelen... a kő... síkos... sima... akkor kezdődik csak igazán a munka... Ezt naponta háromszor meg kell cselekedni, s azután évekig, így — ilyen iramban...

PRIOSZ: Ehhez én nem értek! Én a mestertől akarok szobrot. A tiedből elég volt.

ANTIOPPÉ (*halkan*): Dehogy volt elég! (*Hangosan.*) Igazán, Priosz, még egy-két szobrot csináltassunk Boreasszal, s aztán Pygmalionhoz fordulunk...

PRIOSZ: Hogy megint évekig simítgassa, vakargassa, és te naponta órák hosszat állj mereven, s este, mikor megjössz, holtfáradt legyél?

ANTIOPPÉ: Hát... bizony nehéz... mert tudod, néznie kell engem, hogy hasonlítsanak arcvonásaim, s ilyenkor nem mozdulhatok... de aztán kinyújtózom, s már mozoghatok, amennyi jólesik.

BOREASZ: Úgy van, ahogy Antioppé mondja.

PRIOSZ: Való értékű szobrokat szeretnék. Meghal Pygmalion, még mielőtt szobrom lenne tőle.

(*Pygmalion be.*)

PRIOSZ: Köszöntöm a művészek művészt.

PYGMALION (*biccent*): Zeusz hozott!

PRIOSZ: Mester, azért jöttünk, hogy Antioppémat szoborba öntenéd.

PYGMALION: Priosz, meghalni sincs időm.

PRIOSZ: De Pygmalion, nem hiszem, hogy Antioppé ne lenne kellemes... szoborba... hiszen ő szép...

PYGMALION (*magában*): Nagy Isten! Szépségről beszélnek. Mit tudják ők, milyen szépség dühít! (*Feléjük, hangosan.*) Nem, Priosz, most nem vállalhatom. Antioppé valóban szép, de más munka vonz...

ANTIOPPÉ (*Prioszhoz*): Maradjunk Boreasznál.

PRIOSZ: Nem! Inkább Tantoszt kérjük fel... legyen újabb nevünk... vagy Kajaxot...?

ANTIOPPÉ: Nem! Kajax nem kell. Olyan kövér... olyan kövér... hogy félek, rólam is majd kövér szobrot mintáz!

PRIOSZ: Ez nem lenne jó. Legyen Tantosz akkor...

ANTIOPPÉ: Tantosz...? Jó lesz... Azt hiszem, egészen jó lesz...

BOREASZ *(kissé gúnyosan)*: Hát sok szerencsét... Tantoszhoz. Hátha ő is évekig csinálja...

PRIOSZ: Remélem, ő gyorsabb...

ANTIOPPÉ *(magában)*: Isten őrizz! *(Hangosan.)* Hát akkor mehetünk... *(Meghajolnak.)*

PRIOSZ: Reád, Pygmalion, egyszer mégiscsak számítunk majd! *(Mindketten el.)*

(Kis szünet.)

PYGMALION: Boreasz, nagy bajban vagyok.

BOREASZ: Sejttem, miről lehet szó, mesterem!

PYGMALION: Mit sejttesz?

BOREASZ: Pygmalion, naponta néztem azt a leplet, és elképzelttem, milyen lehet alatta a szobor, ha még te is titkolni kívánod.

PYGMALION *(döbbenet)*: Megnézted?

BOREASZ *(fejét rázza)*: Nem. De elképzelttem, milyen a szobor, amit eltitkol alkotója. S az, amit elképzelttem, olyan, hogy minden szobrot ezután el kell pusztítani, hogy csak ez maradjon. A műved, mester, gyilkos egy szobor. Elsöpör majd minden régi szobrot, és magzatként öl meg minden eljövőt. Mert fensége helyettesíthet minden alkotást. Aki ezt látja, másra többé nem emeli majd tekintetét. Oidipusz ilyen szobrot még nem kapott. Megértelek, sajnálok néki adni. *(Ravaszul.)* Talán meg sem érdemli épp ő, ki beérte annyiszor Kajaxszal.

PYGMALION *(nehezen)*: Boreasz, ez a szobor nem Oidipuszról készült.

BOREASZ *(látszik, hogy inkább csak teszi a meglepettet)*: Mesterem, ebből baj lehet. Épp ma beszélt velem apám, a király tanácsosa, és megkérdezte, mi van a szoborral.

PYGMALION: És te? Mit mondtál neki?

BOREASZ: Nyugodj meg. Azt mondtam, készül.

PYGMALION: Amikor Oidipusz magához hívatott és azt mondta: ember nagyságú szobrot akar tőlem önma-

gáról, elvállaltam, mi mást tehettem volna. Aztán hazajöttem és faragni kezdtem, faragni a követ, de a márvány nem volt engedelmes, és a vésőm is ellenállt nagyon, már a karom sem követte az eszem és az Oidipusz parancsát. És éjjel-nappal dolgoztam a szobron, s amikor kész lett, megdöböntem én. A világ legcsudásabb lányalakja lett. Elképzelheted kínom: Oidipusz márványából, az ő szobra helyett — egy lányalak, az én képzeletemből. Most mit tegyek, mit tehetnék most már?

BOREASZ: A világ legcsodálatosabb lányalakja lett? Ha ezt megtudja Oidipusz, kezdetben majd haragszik, de látván a szobrot, megbocsát. Hiszen neki is hízelegne, hogy ő ösztönözte e csudás követ...

PYGMALION (*körülnéz, suttogva*): Boreasz, én nem adhatom neki ezt a szobrot. S ha megmutatnám, magának fogja kérni... S én nem adom, nem adom, mindent adok, de ezt nem adhatom... (*Kis szünet.*) Hogy tartsam meg? Hogy tartsam meg, hogy ne váltsam ki Oidipusz haragját?

BOREASZ (*félre*): Ha tudnám, se mondanám meg. Hagylak veszni, mester, mert te megsebeztél, és én többé ép már nem leszek... (*Feléje hangosan.*) Pygmalion, gondolkozz a dolgon, én is majd csak töröm a fejem...

PYGMALION: Tantosz hol van?

BOREASZ: Tantosz követ szállít.

PYGMALION (*pánikszerűen*): Épp most ment el a kőért. Épp most. Igaz, én mondtam neki... De épp most... ahelyett, hogy tanácsot adna, hogy itt lenne.

BOREASZ: Ne haragudj rá. Tantosz kissé... méla. Őt nem érdekli más a kövein innen és túl.

PYGMALION: Az én sorsom sem?

BOREASZ: Ne vedd rossz néven tőle, ő ilyen: önző, mint minden igaz művész.

PYGMALION: Tantosz... Tantosz... éppen tőled... ez rosszul esett!

BOREASZ: Mondom, ne hajszold magad kízó gondolatba. Tantosz nem rossz, csak néki a kő a szentség. Én is véle akartam menni, de megéreztem, szükség lesz reám... Tantosz nem rossz, csak néki a kő a szentség.

PYGMALION: Ne véd! Legalább te ne véd már.

(*Magához vonja Boreaszt.*) Csak te maradtál nekem és a szobrom...

BOREASZ (*leborul, megcsókolja mestere lábát*): Mester, ha tudnád, mi van bennem irántad... ha tudnád, mennyi érzést dobtál belém, mint tóba... hadd gyűrűzék, ha tudnád... eh, jobb is, ha nem tudod... (*Más hangon.*) Még hízelgésnek vennéd (*feláll*).

PYGMALION: Miért nem kérdezel? Miért nem kérdezed: szobromba miért kapaszkodom, mint utolsó szalmaszálba?

BOREASZ: Nem tartom illőnek a kíváncsiskodást. Mit jónak látsz, úgylis elmondod nekem.

PYGMALION (*nehezen*): Boreasz — én szeretem... én... szeretem a szobrom (*nekidől a leples szobornak, fejét neki nyomja*).

BOREASZ (*valóban félreérti*): De mester — én is szeretném alkotásomat. Hisz ez nem is szobor, mint mondtad, ez csoda...

PYGMALION (*révetegen suttogva*): Nem, Boreasz... én nem úgy szeretem szobromat, mint alkotást. Én... Boreasz... őrült lennék...? Szerelmes vagyok...

BOREASZ (*nem érti, döbbenet hallgat, majd*): Pygmalion, van néha úgy az ember, hogy vonzódására szokat nem találhat, nem lel hasonlatot, s ilyenkor azt is mondhatja, szerelmes egy sasba, mert jobb szót nem talál... De ez csak a szó miatt van így, mert más szó szürke lenne, s amit pedig lel, tán túl erős...

PYGMALION (*elveszi a fejét a lepeltől*): Nem értesz engem, drága egy tanítvány. Galatea a szobrom neve. Ilyen nőt eddig sose láttam. Minden arcvonása, alakjának hullámai mind belőlem vannak. De amíg kész nem lett, nem tudhattam, hogy senkire sem hasonlít a látott nők közül: ez új lény, új teremtmény... nem összeraktam a sok-sok többi nőből... látomásból merítettem arcát...

BOREASZ (*hallgat, most már megértette*): Ezért nem akarod hát Oidipusznak adni?

PYGMALION: Ezért. De ezzel még csak kínom egy része oszlik, mert másik része továbbra se tűnhet. Galatea, ha nekem is marad, mit érek vele? Márvány! Márvány! Galatea nem élő!

BOREASZ *(nyugtatva)*: Pygmalion, akár élő is lehetne, olyan tökéletes.

PYGMALION: Lehetne, de nem az... és ne nevedd ki, Boreasz... amióta kész, hányszor háltam véle itt, ezen az ágyon... már reszketeg kezemmel odacipeltem és... a takaró alá fektettem... Boreasz... mondd... örült vagyok-e én?

BOREASZ: Csak szerelmes.

PYGMALION: És megébredtem éjjel, de hideg volt a keble, a térde is hideg, és én sírtam mellette és könyörögtem...

BOREASZ *(a nézők felé, eközben Pygmalion ismét visszanyomja fejét a lepelhez)*: Pygmalion, látlak kínjaidban. Látlak, nézlek, és nem enyhíthetek. Te félisten vagy, szikrád azzá tett téged, de nem szólhatok a sorsodra többé, mely nélkülem rohan. Hagylak utódod, Pygmalion, és segítem sorsodat, csak segítenem kell, mert el magad indítottad. Én csak egyengetem, ha olykor talán egy csapásnyit is letérnél... Magad választotta sorsodba terellek, ha belőle kilépnél... Még gyorsabbá sem, csak pontosabbá teszem sorsodat, hogy amiként indult, akként is teljesüljön... *(Fejét öklébe hajtja egy pillanatra, lassan felemeli, Pygmalionhoz.)* Pygmalion, megszülettem az eszmét...

PYGMALION: Mondd, Boreasz, mondd gyorsan a jót.

BOREASZ: Hogy a király ne vehesse el tőled szobrod, és hogy szerelmed is *(halkabban)*... sorsod is *(ismét hangosan)* beteljesüljön, kérd az istennők legmegérettőbb szepét, Artemiszt, változtassa élővé a szobrot.

PYGMALION *(néhány pillanatig áll)*: És gondolod... azt gondolod, hogy Artemisz kegyes lesz?!

BOREASZ: Nem lehet más, az úgy szép és istenséget kíván...

PYGMALION: És Oidipusz így meghagyja majd élő szobromat?

BOREASZ: Ő csupán szobrot követelhet rajtad, egy élőlényhez nem lehet joga.

PYGMALION *(fogadkozón)*: Ő, ha ez így történék, meghálálnám s Oidipusz szobrához kezdenék azonnal...

BOREASZ: Amíg Artemiszt meg nem kéred, ne fogj munkához, mester!...

PYGMALION: De hogyan kérjem? Istent ilyenre én még nem kértem soha. Fohászaim mindig templomba jártak. Illik-e a fohászhoz műhelyem? Az istennő majd jónéven veszi?

BOREASZ: Az istenek meghallják az igazi fohászt. Kezdj hozzá, mester, műhelyed maga is szent hely, te pedig isten féltője vagy akárhol és bármilyen szavakkal...

PYGMALION: Milyen szavakkal kezdjem? Milyen könnyű templomban könyörögni! Ott minden, az oltár, a homály is, mintha ajkadra diktálná imádat... Milyen szavakkal kezdjem... ?

BOREASZ: Azt mondom, mester, gondolj erősen Artemiszre, aztán Galateára, azután magadra. De olyan erősen gondolj mindezekre, hogy agyad szinte pattanjon bele, aztán hirtelen szakítsd meg gondolásodat, és rogyjál térdre, s mondd, csak mondd, ajkadra bármi jön...

(Szünet, állnak, nézik egymást biztatón s biztatást várva.)

BOREASZ *(mintegy parancsszóval)*: Mester! Kezdheted!

(Kis szünet.)

PYGMALION *(hirtelen elhatározással a szín közepére lép, szemét magasba emeli, pillanatig áll így, mintegy önmagát bővölve, aztán térdre roskad)*: Istennő! Elképzelttem és kifaragtam, ami kell. Nő lett. Tán csak azért, hogy szűz legyen, s oly szép legyen, mint a csikókori vétek; a kígyóra fonódó ujj, az a magányos szerelem. Istennő, régi húsom ízét már a kövekben keresem. Galatea, légy te olyan, mint ahogyan formád belőlem ég felé nyújtotta az ormát... Ó istennő! Segítsd leggyarlóbb művedet, Pygmaliont, hogy neked áldozzon mindörökkön.

(Kis szünet. A hinta most ismét lengeni kezd, Artemisz hangja hallszik.)

ARTEMISZ HANGJA: A teremtmény furcsa s fölöttebb engedetlen. A teremtmény csak ritkán elégedett. Ha nem teljesítem vágyát, átkozódik, kívánságáért lázad a teremtmény, s ha teljesítem: vesztébe rohan. Mert mi játék nékem — néki lehetetlen, ezt nem tudja soha a teremtmény. Ám a teremtmény kell nékem a Sorshoz: kiválasztom a célhoz eszközül, hogy jelt mutasson, s aki ezt megérti, lelje meg a boldog kiutat.

(A hinta lengése lassan szűnni kezd, majd megáll.)

BOREASZ: Pygmalion! Esküszöm, libbent a lepel!
Mintha kis szellő libbent volna át a szobrokon. *(Nem lát-
szik semmi.)*

PYGMALION *(odaugrik, leborul a leples szobor elé):*
Lélegzik, hallom! A melegét is érzem! *(Tapogatja a lep-
len át.)*

BOREASZ *(a nézők felé):* A sorsnak nincs késése most
már. Oidipusz, ha majd megtudja, hogy egy halandó az
istenekhez fordult, hogy őt, a királyt, megkurtítsa ezzel,
haragja nagy lesz s visszavonhatatlan.

PYGMALION *(mámorosan):* Boreasz! Hangot hallot-
tam! Galatea szólt.

(Függöny)

*Oidipusz thébai palotájának trónterme, belső osz-
lopsorral, a trón háta mögött ajtó látszik. Isztész,
a főpap be, de nem a trón háta mögül, lassan át-
vonul, időnként meg-megáll, beszél, mint aki ma-
gában az utcán járás közben motyog.*

ISZTÉSZ *(magában):* Nemrég az istenekkel beszélget-
tem. Egyetlen vagyok a főpapok közül, akit véleményük-
kel néha megtisztelnek. S meghitten, mint ahogy barátok
néha elboroznak, úgy hív engem időnként némelyegy is-
ten a maga asztalához. Nem mondom, ezért a bizalomért
szolgálnom is kell: elmondom, amit hallottam az emberek
között, ki mit gondol királyról s emberekről, mit gondol
a király az istenekről, mert az istenek bokros teendőik
között mégsem hallhatnak mindent, nekik sincs száz fü-
lük. Pap vagyok — az isten szemfülese, az Úr tájékoz-
tatója. Isten kémje a halandók között. Szóval mondom,
az istenek bizalma enyém jobban mindenki másnál, s
a tegnap furcsa dolgokat mondott Artemisz... *(Elhall-
gat, elgondolkozik.)* Azt mondotta, hogy Oidipusz sorsa
beteljesül... valamiképp... nem mondta, hogyan... és
hogy ő ezt több dologban jelzi majd előre; azt is mondta,
hogy Oidipusz saját szájával mond majd ítéletet vala-
min... a többit nem értettem. Mert itt kezdődik az is-
tenek tudása: homályosan beszélni... De a homálynak
mégis értelme van. Ott járni csak, ahol a sejtelem, ahol

csupán sejtés lehet az úr, jelek, célzások birodalmán, előrevetülő árnyékok beszédén... igen... e homályban a fény jelét keresni — a főpap dolga, s az ember dolga is.

(*Lassan el.*)

OIDIPUSZ (*be, hátrafelé beszélve*): Mondtam már, hagyj békén. Mint egy szabó, jársz a nyomomban...

KAJAX (*be, kezében centiméter, odaugrik Oidipuszhoz, vállához illeszti a centit, fürge, valóban szabós mozdulattal*): Egy pillanatot, királyom! Azonnal kész a mérték! Már csak a fül s a fej mérete kell... (*Oidipusz kapcsolja a fejét, Kajax a centit nézi, félre.*) Hogy is mondta Praxitelész... a fej nagysága hányszor férjen a törzsbe vagy hova... az arányok... a vállak (*mint aki elfelejtette*) ejnye... (*Tunikájába rejti a centit, eközben Oidipusz a trónjára ül, Epigonész be.*)

OIDIPUSZ: Épp jókor jöttél, legalább megmentesz Kajaxtól. Mint valami szabó, tagjaim méricskéli... Már várhatom, mikor jut egyre lennebb...

KAJAX (*szégyenlősen*): De királyom!

OIDIPUSZ: Hagyd csak, ismerem vonzalmaidat! (*Tréfás, de valós fenyegetéssel.*) Már várom, mikor sújt le isten egynemű vonzásotokért reátok... Hímeiket szeplősíttek... Olyanok vagytok, mint a szibariták, puhányok... Mintha izmotok alá álmos, renyhe, nyújtózó nők lennének eltemetve...

KAJAX: Ó, királyom...

OIDIPUSZ: Elmehetsz... Hányadik szobrom lesz ez?

KAJAX (*előzékenyen*): Az ezredik, királyom. Műhelyem csak szobraiddal van tele... És temérdek van kint az utcán, kertekben és paloták előtt... Mind a te arcod és az én művem...

OIDIPUSZ: Jó, jó, mehetsz... (*Kajax el. Epigonész felé.*) Látod, hogy kínoz, üldöz, méricskéli testem. S amikor azt kérdeztem: miért mindig csak mellszobrot készítrólam, pironkodva mondta: „mert lejjebb nem engedél...”

EPIGONÉSZ: Jó, hogy már túl ifjú nem vagy, Oidipusz. Nem foghat rajtad így a rontás. Látod, én megmondtam százszor is neked, ne gyűjtsd magad köré a tehetségeket...

OIDIPUSZ: Kajax nem tehetség. Kajax csak mesterember. Thébaiban csak Pygmalion művész.

EPIGONÉSZ: Annál inkább nem értem.

OIDIPUSZ: Miért ne értenéd! Az arcomnak maradnia kell. Király vagyok, arcom mása az utókoré. Pygmalionra nem bízhatom magam, mert szeszélyes és nem vállalja mindig, és ő csupán képzeletből mintáz. Nekem az kell, hogy szobrom hasonlítson... a műben a hűség. A hűség a fontos. Epigonész a hűség, te nem tudnád?

EPIGONÉSZ (*fejét lassan csóválva*): Azt mondom mégis, királyom, hagyd a tehetségeket. Ne bámuld őket, ne gyűjtsd köréd, ne adj nekik teret. A tehetség igen veszélyes ám. Ezek szeretik, ha kényeztetik, körülrajongják őket. Szavuk megbízhatatlan, mert csak bensőjükre hallgatnak leginkább, csupa szeszély minden moccanásuk, olykor képesek szembeszállni istennel magával, nem is beszélve rólad, a királyról. Követelőznek, csillogtatják az elmét. Gyakran gunyorosak és lenézik a szorgalmas halandót. Mondom, Oidipusz, egy királynak semmi keresnivalója a tehetségek körében, s a tehetségnek a király körül...

OIDIPUSZ: Hát akkor mit ajánlasz?

EPIGONÉSZ: A jámbor szorgalmasokat, a szófogadókat gyűjtsd magad köré, kikben annyi tehetség sincs, mint a körmöm feketéje, de tudják ezt, s ezért hűséggel bizonyítanak. Ezekről ugyan ne várj szikrázó szellemet, de hátad mögötti szót, gyilkos mosolyt és árulást se várhatsz.

OIDIPUSZ: A hatalomból a szellemet kizárjam?

EPIGONÉSZ: Feltétlenül. A szellem elpuhít. Ha cselekednél, kezded megköti. Mondom, Oidipusz, uralkodj a tehetségek ellen! Őket kizárva minden hatalomból, meglátod majd, mily sokáig trónolsz.

OIDIPUSZ: Epigonész, te enyhén szólva a tehetséget mintha nem szeretnéd.

EPIGONÉSZ: Mi magamban az, azt is megvetem.

OIDIPUSZ (*félhangosan*): Tetőtől talpig imádhatsz magad. (*Hangosan.*) Csak azt nem értem, miért adtad fiadat épp művészeknek?

EPIGONÉSZ: Azért, mert egy családban elég egy a törvény emberéből. Elég, ha én bíró és a tanácsosod vagyok.

ISZTÉSZ *(be)*: Oidipusz, Boreasz van itt.

OIDIPUSZ: Velem vagy az apjával kíván beszélni?

ISZTÉSZ: Veled és velem.

EPIGONÉSZ: Engem úgyis otthon megkeres. *(Meghajol, el.)*

OIDIPUSZ: Mi hír a szobromról?

ISZTÉSZ: Azt hiszem, ezért jött.

BOREASZ *(be, meghajol, tárgyilagosan beszél, és végig tárgyilagos logikával, ahol hevül, a „logika hevül” benne)*: Oidipusz, hozzád jöttem. Nemsokára Pygmalion is jön. Ám jöttét meg akartam előzni néhány szóval.

OIDIPUSZ: Csupán az én fülemnek?

BOREASZ: Amit mondok, Isztésznek is szól.

OIDIPUSZ: Még mielőtt hozzákezdenél: kész van már a szobrom?

BOREASZ: Épp erről beszélek, s nem csak ennyiről...

ISZTÉSZ: Érdeklődésünk felcsigáztad, szóljál.

BOREASZ: Először is: a szobor nincs kész.

OIDIPUSZ: Miért szegte meg szavát? Azt mondta, hogy Dionüszosz ünnepére meglesz.

BOREASZ: Hadd folytassam.

OIDIPUSZ: Beszélj gyorsabban.

BOREASZ: Pygmalion szobrodhoz még hozzá sem fogott.

ISZTÉSZ: Lehetetlen!

BOREASZ *(egykedvűen)*: Menjetek műhelyébe, s próbáljátok keresni. Amit találtok, inkább lesz női sódar, bővérű asszonyok hátsó fele, mint a te szobrod, Oidipusz.

OIDIPUSZ: Miért tette ezt velem? Nem adtam neki elég márványt, aranyat, szabadságot? Ó volt egyetlen Thébaiban a szobrászok közül, ki az én szobraimon kívül egyebet is faraghatott. Bármit, még női fart és mellet is, nem látott embert s állatot, mindent, mit fantáziája megkíván... Csupán ő kapott ekkora szabadságot, mert tudtam, hogy tehetsége kéri, a többieknek nem lett volna mit kezdeni vele. És a hála itt van... Talán igaza volt

Epigonésznek: a trón körül minél kevesebb tehetség nyüzsgjön, de annál több lehajtott fő és szürke szellem, igen, szürke szellem... Jobb talán... az unalom... az unalom — hatalom... az unalom jó a hatalomnak... nem rengeti szilárd alapjait... Mondd, miért tette ezt a mestered?

BOREASZ: A dolog nem ilyen egyszerű, hogy nem készült el a szobrod.

ISZTÉSZ: Ezután mi jöhet még?

BOREASZ: Minden dolognak van egy valósága, de van színe is, mely a szemünkben megjelen. Ezt körül-ménynek nevezik sokan. A valóság ez: a szobor nem készült el. A dolog színét pedig most mondom el. Amikor a márványt megkapta tőled, Pygmalion dolgozni kezdett.

OIDIPUSZ: Vagyis a szobromon?

BOREASZ: Igen, olyan szándékkal kezdte, hogy a szobrodat csinálja. Ám a neked szánt márványból ember nagyságú lányszobor lett végül.

OIDIPUSZ: Nőszobor az én alakom helyett?

BOREASZ (*bólint*): A te szobrodat akarta kifaragni, szándéka ez volt, jól tudom, de a keze, a szíve nem engedelmeskedett. Ő maga mondta ezt el, így született egy másik szobor.

OIDIPUSZ: A lelke nem hagyta, hogy a szobromat csinálja?!

BOREASZ: Így volt.

ISZTÉSZ: Ez azt jelenti, hogy Pygmalion szerint Oidipusz király nem ihleti a művészt?!

OIDIPUSZ: Hogy én művészet tárgya nem lehetnék...?!

BOREASZ: Nem tudhatom, a valónál többet nem mondhatok. Ez volt a kezdet, azután...

OIDIPUSZ: Nekem ennyi is elég a büntetéshez.

BOREASZ: Hallgass végig, s azután ítélj.

ISZTÉSZ: Beszélj!

BOREASZ (*Isztészhez*): Ez Isztésznek is szól, személy szerint.

OIDIPUSZ: Beszélj!

BOREASZ: Miután mesterem szobrodat nem faragta

ki, hanem helyette lányszobrot csinált, Artemiszhez felfohászodott, hogy élővé változtassa azt.

ISZTÉSZ: És Artemisz?

BOREASZ: Artemisz megfogadta. A lányszobor ma él.

OIDIPUSZ: Isztész, te hol vagy? Te mért nem tudsz semmiről?

BOREASZ: Isztész nem tudhatta ezt. Pygmalion nem a templomban, a műhelyben kérte Artemiszt...

ISZTÉSZ: Szóval orvul imádkozott, kikerülte a templomot?!

BOREASZ: Én ezt nem mondtam. Csak azt, hogy műhelyében imádkozott. Lehet, hogy véletlen volt, lehet, hogy nem, a valót mondom — a magyarázat nem rám tartozik.

ISZTÉSZ: Nem, Pygmalion, nem azért tette ezt, hogy szobra éljen, nem, sokkal inkább azért, hogy Oidipusznak bebizonyítsa, Artemisz a szobrász pártfogója, tehát az istennő maga akarta azt, hogy ne az Oidipusz, hanem a lány szobrát faragja ki! A király felé ezzel azt mutatta: az ő akarata hasonlít istenére, míg a királyé — hiú s emberi. Felém pedig mindezzel azt mutatta: nincs szükség rám, sem a diplomomra, hisz istennel ő maga is beszélhet, és lámcsak, meg is hallgatják fohását. *(Hallkan.)* Ezt istennek majd mind jelentenem kell. Ez van mögötte, csupán ez lehet...

BOREASZ *(meghajol)*: Enyém a tény — tied a magyarázat.

OIDIPUSZ: Boreasz, ha igazat beszélsz, Pygmaliont bosszúm átka éri.

BOREASZ: Hogy a szobor nem készült el, ezt ő maga bevallja. Galatea élővé változását is a mester meséli el. Meg majd azt is elbeszéli, hogy keze nem fogadott szót, pedig szándéka volt a szobrotat faragni...

OIDIPUSZ: Ha igazat szólsz, apád helyébe lépsz majd, ha nem, jól tudod, mi vár.

BOREASZ: Én mindennel számoltam elmémben és szívemben. Most elmegyek, mert mesterem jöhet. Tégy úgy, mintha semmit se tudnál...

OIDIPUSZ: Isztész, kísérd el Boreaszt; Pygmalionnal magam beszélgetek.

(Meghajolnak, mindketten el.)

OIDIPUSZ: Valami azt súgja, minden úgy van, ahogy elbeszéltek. És haragomban remegés fog el. Furcsa érzés: szorongok, pedig haragudni van jogom, s igazam van haragvásaimban, hiszen megegyeztünk ketten, és ő szobrot ígért. Megbüntetésétől miért szorongok mégis? Ha szakáccsal megegyeztetek, hogy mi lesz az ebéd, s ő veled közösen megbeszélte, szavaddal egyetértve, miért félsz mégis büntetni a szószegő szakácsot?! Pygmaliont nem kényszerítettem, szobraiban szabadságot adtam, szabadsággal körüludvaroltam, s mikor megkértem, készítsen rólam szobrot, tudtam, ha egyéb nem, hát hálából megadja, mi engem illet... *(Kís szünet.)* Nem önzetlenül kapott szabadságot, azt gondoltam: annak kell adni, aki tudja, mit kezdjen vele. Aki a szabadságot gyümölcsös fává téve, gondolzza, és nem hagyja vadontermővé lenni. Olyannak akartam adni a szabadságot, aki a szabadságra képes is valóban, ki a szabadsággal bánni tud, s mint bor s dicsőség — nem száll fejébe, s nem is retten meg tőle lelke... S ezt tette vélem... Dühöm jogos, és mégis szorongok... *(Pygmalion belép, némán megáll, Oidipusz háttal van neki, de szinte megérzi, hogy megjött, nem fordul meg, így szól hozzá:)* Isten hozott... Artemisz hozott, Pygmalion...

PYGMALION *(halkan)*: Valóban ő hozott. *(Hangosan.)* Köszöntlek, Oidipusz.

OIDIPUSZ *(lassan fordulva meg)*: Hoztad a szobromat?

PYGMALION: Nem.

OIDIPUSZ: Persze, szekeret sem küldtem érte, hogy is hozhattad volna kézben. Várj csak, szölok...

PYGMALION *(halkan)*: Ne szólj senkinek.

OIDIPUSZ: Talán már szóltál?

PYGMALION: Nincs kész a szobrod, Oidipusz.

(Szünet.)

OIDIPUSZ *(halkan)*: Boreasz első híre — igaz. *(Hangosan.)* De hiszen megbeszéltük, s te lélekkel vállaltad is, márványt is adtam... Még hozzá se fogtál?

PYGMALION: A szándék az volt, hogy szobrot faragjak rólad. Vésőmet felemeltem, de vésőm nem engedelmeskedett...

OIDIPUSZ *(halkan)*: A kezét, mikor mondja?

PYGMALION: A kezem is mintha mást akarna...

OIDIPUSZ (*halkan*): Most a lélek következik.

PYGMALION (*lehajtja fejét*): S a lelke is, mintha a lelke másutt járna...

OIDIPUSZ (*közömbösen*): Egyszóval fáradt voltál, nem volt munkakedved, féltetted a munkát és a márványt...?

PYGMALION (*halkan*): A márványt kifaragtam.

OIDIPUSZ: Kár volt, Pygmalion. Jobb szerettem volna, ha vársz, míg megjön a munkakedved. Biztosan eddig rosszul sikerült, s ezért nem tudtad befejezni.

PYGMALION: A márványodból más szobrot faragtam.

OIDIPUSZ (*szinte szárazon*): Miféle szobrot?

PYGMALION: Egy lányalakot. Galatea szobrát.

OIDIPUSZ (*halkan*): Vajon elég nagy büntetés lesz? Még várok. (*Hangosan.*) És szép a lányszobor...?

PYGMALION: Nagyon.

OIDIPUSZ (*halkan*): Lám, ez is igaz. De ugyan... már mit is kételkedek...? (*Hangosan.*) Beszélj csak a szoborról...

PYGMALION: Oidipusz, beleszerettem saját szobromba... nem mint kőbe... hanem mint az élőbe szobrász...

OIDIPUSZ (*halkan*): Boreasz ezt nem mondta, úgy látszik, ő sem tudta, ezt a titkot a mester megtartotta — nekem. De az is lehet, hogy a szívemet akarja lágyítani véle, hogy a szerelemnek tudhassak be mindent... Lehet ravasz csel is bizonytal. (*Hangosan.*) Ez különös, sosem tapasztalt érdekesség... mondd csak...

PYGMALION: És kínomban odáig mentem, kértem Artemiszt, tegye élővé szobromat.

OIDIPUSZ (*halkan*): Hát persze hogy csel... cseles vén szoborfaragó... Szeretné, hogy azt higgyem: a szerelem bódította el és nem a hiúsága, hogy őt az isten maga támogatja, midőn a szobrom helyett másikat csinál... (*Hangosan, kíváncsian.*) És Artemisz meghallgatta kívánságodat?

PYGMALION: Galatea él.

OIDIPUSZ (*halkan*): Minden név és szó szerint igaz. (*Hangosan.*) Galatea a szobrod neve?

PYGMALION: Igen, így neveztem el... Oidipusz, tudom, hogy megbocsátasz. Ahogy hazamegyek, rögtön szobrodhoz fogok... Tantoszt márványért küldtem...

OIDIPUSZ (*halkan*): Mit lehet itt megbocsátani? Azt, hogy nem vagyok méltó Pygmalion vésőjére? Vagy azt talán, hogy ellenem egy istennel szövetségek, papomat megkerülve? Vagy azt, hogy egy képzelt lénynél kevesebbnek tartott? Vagy azt, hogy Dionüszosz nem látja meg majd szobromat közelgő ünnepén? (*Hangosan.*) Megbocsátok, csak azt mondd meg: boldog vagy-e a lánnyal?

PYGMALION: Ahogy az isten teremtményével boldog, ahogy te alattvalóiddal boldog lehetsz, úgy lehetek csupán én is boldog.

OIDIPUSZ (*halkan*): Most ismét lágyít. Istennek tartja magát, a királynál is többnek, de itt szolgának adja ki magát, és képmutatón megalázkodik. Ravaszsággal Artemisz és közém a gyanakvás szellemét bedobta... Hogy félek immár ne csak istenüinktől, hanem választott művésztől is... (*Hangosan.*) Majd gondolkodom, mi lesz a teendő. Ha már élő, vigyázz Galateára. A szobromhoz kezdj hozzá minél előbb, kész legyen hamar. Artemisz veled.

PYGMALION: Köszönöm, és köszöntelek, Oidipusz...

OIDIPUSZ (*mormolva*): Nincs mit köszönnöd... (*Pygmalion el.*)

OIDIPUSZ: Miért féltém neki megmondani, hogy büntetem majd? Miért szorongok? Büntetnem kell, s én jobban félek, mint a bűnös maga?

BOREASZ (*be*): Csak azért jöttem, Oidipusz, hogy ha hazudtam volna, várjam büntetésem.

OIDIPUSZ (*halkan, nem fordulva meg*): És miért van az, hogy most szinte gyűlölöm Boreaszt, mert ennyire, mert ilyen nagyon az igazat mondta...? Szerettem volna tán, ha mindez nem igaz...? Épp ennyire csodáltam volna Pygmaliont, jobban bárkinél...? (*Megfordul.*) Boreasz, már csak azt mondd meg, honnan tudtad, hogy szó szerint azt fogja válaszolni, amit te elmeséltél.

BOREASZ: Onnan, hogy nekem így mondotta el, és én tudom, a mester szavait nem forgatja ki.

OIDIPUSZ (*szinte szomorúan*): Tehát igaznak tartod őt... S te nem éreztél semmi kint, amikor őt itt nékem

lerajzoltad... Érted, mit kérdek? Akárhogy is bűnös Pygmalion, de mégiscsak művész és a mestered...

BOREASZ: Sokat kínlódtam, amíg rászántam magam. De tudtam tervét, hogy téged felkeres, és mindent elmond. Ő elmondott néked mindent, ami történt, mert nem akart hazugságban élni, és kényszerült is, hogy igazat mondjon, hiszen úgyis kiderült volna minden egyhamar. Én csak azt akartam: ti néhány pillanattal hamarabb tudjátok meg, amit elmond, jusson időtök egy-két gondolatra, s ne érjen váratlanul a hír... Ki hamarabb tud — hamarabb ítélni... Enyém a tény volt — tied a magyarázat.

OIDIPUSZ: De hátha csak gyanakvásunk színezte ki az eseményt?

BOREASZ: Ezt nem tudhatom. De annyi biztos, könnyörgött Artemisznek, hogy a szobrot élővé tegye.

OIDIPUSZ: Azt mondta, hogy szerelemmel szerette szobrát, mindent azért tett. Neked nem mondott ilyesmit?

BOREASZ (*halkan*): Megtudta hát, amit nem akartam. Nem akartam, hogy a minden szoknyára falánk Oidipusz is tudja, hogy Pygmalion szerette szobrát. Mert sejtettem, hogy nincsen nagyobb ajzó, mint a kíváncsiság. S ha megtudja, hogy milyen csudás lány, hogy vén alkotója tőle tébolyult meg, kedvet kap rá, és elragadja azt, ami már régen nekem kellene... (*Hangosan.*) Nekem ilyet nem mondott mesterem. De lehet ez is. Bár ez nem oly fontos. Csak azt nem szabad feledni, hogy szobrod helyett készült e szobor... És Artemiszhez fordult, s az istennő meghallgatta őt. Te jobban ismered Artemiszt, Oidipusz. Ha meghallgatta Pygmaliont, lehetett rá oka. Artemisz nő, s ha valaki néki egy másik nőt dicsér, egy földit, ki ráadásul még élettelen is, nem hatódik meg, nem tesz csodát, tán fordítva: épphogy megharagszik. Ha Pygmaliont meghallgatta, azt jelenti: a bizalmasa ő. Az is lehet, hogy Pygmalion jó tett helyébe jót ígért Artemisznek: Thébairól beszélt, hitetlen embekekről, olyasmit mondott, mit Artemisz nem tudott... Vagyis elnyerte az istennő bizalmát... egy-két fontos közlendője volt...

OIDIPUSZ: Rólam is talán?

BOREASZ: Talán. De ezt nem tudhatom, a tény, hogy ily csodát Artemisz eddig nem tett senkinek, e tény suggallja kérdésem okát: mióta ád az isten valamit ingyen, s ha ád, miért épp mesteremnek?

OIDIPUSZ: Ó, Boreasz, minden világos...! Ne mondd meg apádnak, de ha helyette te lettél volna jobb kezemnél, ma azt hiszem, gondom se lenne itt...

BOREASZ: Királyom, hagyd meg apámat halálig szolgálatodban. Ő erre tette életét, s olyan hű hozzád, mint senki még soha. Engem már sajnos megperzselt a szikra, én már majd tanácsosodként is kőbe képzelődöm...

OIDIPUSZ (*halkan*): Csak azt tudnám, mért szorongok. Valami baljós fájás terjeng fejem körül... (*Hangosabban.*) A büntetést... most már megszabhatom. Megvárom, míg Pygmalion befejezi a szobrot. Aztán pedig... Galateáért küldetek. Behozatom a palotába... akkor derül ki — szerette-e Pygmalion a szobrát valóban?

BOREASZ (*halkan*): Ettől tartottam. Galatea az Oidipusz kezén. Ettől tartottam... (*Hangosan.*) Oidipusz, megpróbálhatod. Ám szinte biztos, hogy szakállát fogja tépni, így is bizonyítja majd, hogy mindezt csak a szerelméért tette. Pygmalion van olyan ravasz, hogy ne fedljen régi szavaihoz mindig is hű maradni. Az én mesterem — következetes.

OIDIPUSZ: Lehet, hogy igazad van. De azért mégis ezt teszem... Nemcsak azért, hogy megpróbáljam őt, hanem hogy lássam végre azt a lényt, akiért egy félisten művészt örökre elvesztettem. (*EI.*)

BOREASZ: Utálom, ó, hogy utálom magam. A képem, mint a békáé, nyúlós, mert arcul köptek százszor, s le sohase töröltem, de csak azért, hogy ne lássák, hogy én is észrevettem. Úgy tettem, mintha nem tudnám, hogy köpés volt... mert így csak azt mondták: ó, az oktondi, de nem mondták, hogy gyáva, ha viszont letörölöm, ezzel jeleztem volna, tudom, hogy köpet volt, és fegyverre, vérre kellett volna mennem. A gyávaságtól jobban félttem, mint a balgaságtól, mert gyáva voltam és nagyon okos... És most az egyszer, mikor talán maga az isten, igen, elmém hajlataiban maga az isten akarata, talán maga Artemisz akarata villog, s ő nyújt felém tenyerén

egy csudás, zsenge lényt, most ne tudnám gyávaságom egy percre legyűrni, csak egy percre, csak egy pillanatra...?

EPIGONÉSZ *(belép)*: Fiam, úgy örvendek, hogy Oidipusz felfigyelt rád. Hiszen ezt akartam...

BOREASZ *(szórakozott közönnyel)*: Te akartad? Mindig is ezt akartad? De hát szobrásznak adtál...

EPIGONÉSZ: Igen, mert tervem nem volt egyszerű. Tudtam Oidipuszról, hogy szereti a művészeket. Azt is tudtam, nemegyszer szándéka volt olyan tanácsost venni helyembe, aki zenét ismer, s ezt-azt festeget. Arra gondoltam: ha engem majd egyszer mégis félretol, mint üres tányért szokott asztaláról, helyembe te jöjj, hisz művészetet tudsz és okos is vagy... és az én fiam...

BOREASZ: De gyáva vagyok és tehetségtelen. Ha nem küldesz el szobrot faragni, sosem tudom meg, hogy van szégyen és van gyalázat is. Ó, Epigonész, miért küldtél engem Pygmalionhoz...?

EPIGONÉSZ: Hogy ne csak eszed, de művészeted is kedves legyen a királynak.

BOREASZ: De én nem vagyok és sosem leszek művész!

EPIGONÉSZ: Nem is kell, fiam, csak annyi kell, a király tudja rólad, hogy a művészet kedvelője vagy. Mert így hűséged mellett, eszed haszna mellett, rokonlelkedet is felismeri.

BOREASZ: De engem már ott Pygmalionnál megperzsel a szikra. Pedig vak és süket vagyok, akár a föld...

EPIGONÉSZ: A föld terem.

BOREASZ: Ó, apám, ha tudnád, mennyire nincs bennem tehetség. Semmire. Vagy csak valamire? De erre nincs, tudom...

EPIGONÉSZ: Tudom, s egész eddigi életemben Oidipusznak csak arról beszéltem, óvakodjék a félistenek vonzásaitól, mert azok a hatalmat és gyakorlatát romokba dönthetik... Már akkor reád gondoltam, fiam.

BOREASZ: Apám! Apám! Ha tudnád, milyen szánandó fiad van. A te fiad sorsába dönt, legmélyebb sorsába dönt egy félisten művészt, hiúságból... vagy született gonoszból?... és közben szerelemért reszket, melyet... csak a király vehet már el tőle... Apám! Gyáva

vagyok és undok és halandó, és mégis mintha — nem tehetnék mást, mégis mintha mindent parancsra tennék, nem tudva, ki parancsolt, tán isten maga szánta ezt a sorsot! (*Mindketten lassan el.*)

(*Kis szünet.*)

OIDIPUSZ (*be, Kajax a nyomában.*)

KAJAX: Hírt hoztam, királyom. Erre jöttömben Pygmaliont láttam. Mintha hozzád igyekeznék.

OIDIPUSZ: Hagyj békén híreddel, nem rád tartozik, az Epigonész és az Isztész dolga ez.

KAJAX: S ők honnan szerzik be híreiket, ha nem tőlem? Ha én nem lennék, ők mit sem tudnának. Nekem az emberek szint vallanak, tőlem nem félnek, mert én művész vagyok. Azért jöttem, királyom... (*Dadog.*)

OIDIPUSZ: Nyögd már ki, de gyorsan.

KAJAX: Nehogy azt hidd, hogy Pygmalion szobra elég lesz neked. Egy királynak sok-sok szoborra van szüksége, s az én munkámat ő nem pótolhatja.

OIDIPUSZ: Nem, nem, csak menj már. Mert unlak, unlak, mint saját bűzömet.

ISZTÉSZ (*be*).

OIDIPUSZ (*Isztész felé*): Kajax hírekkel jött, még nem mondtad neki, hogy ez a te dolgod?

ISZTÉSZ (*metszően Kajax felé*): A hír rajtam át válik hírré... te csak híresztelsz, a hírt hírré én teszem.

KAJAX (*ijedt*): Nem találtalak sehol, s gondoltam, sürgős lehet...

ISZTÉSZ: Hogy mi a sürgős, azt is én tudom.

KAJAX: Máskor igazán... Igazán máskor... előbb hozzád megyek.

OIDIPUSZ (*Isztész felé*): Azt mondja, hogy tőle kapod a híreidet.

KAJAX: Királyom, kérlek... (*Leesik a lába elé.*)

OIDIPUSZ (*rúg egyet, nem túl erőset rajta, mormol*): Utállak rúgni is. (*Isztész felé.*) Csak tréfáltam. Kajax nem mondott semmit. (*Kajax felé.*) No menj... (*Lábával segíti, hogy az felállhasson.*)

KAJAX (*sietve meghajol, el*).

ISZTÉSZ: Mi hírt hozott Kajax?

OIDIPUSZ: Pygmalion megint jön.

ISZTÉSZ: Vigyázz, királyom, jól tudom, hogy a mű-

vészet mindig vékonyadba vág, vigyázz, ne lágylj el nagyon.

OIDIPUSZ: Miért figyeltek mind? Mindenki megfigyel! Annyi megfigyelő, és mind én tartom el, családjaikkal együtt. *(Keserves gúnnyal.)* Hát nem vagyok én hasznos tinéktek? Mintha mindenki valakinek a kémje lenne... Te kinek a kémje vagy?

ISZTÉSZ: A tiéd, uram.

OIDIPUSZ: No és persze az istenségeké.

ISZTÉSZ: Akinek kezében hatalom van, valamennyi az isten kémje is... Te is az vagy, királyom.

OIDIPUSZ: Mit tudom én, hogy mi vagyok. Gyenge, mint a nyálcsorgató hülyék, úgy ragadnak messze ösztöneim, mint másokat a munkájuk szokott. *(Hirtelen.)* Mondd: uralkodni munka?

ISZTÉSZ: Keserves munka és sosincs megfizetve.

OIDIPUSZ *(kesernyésen)*: Hát pedig jó kenyeret ad. Csak olyan vörizű kenyér ez... Amit mások a tejbe, én a vérbe aprítom... Na most menj, és mondd el az isteneknek legújabb gyöngém, hadd tudják ők is, bizonyítsd előttük hasznosságodat. Téged *(fől int)* onnan is fizetnek.

ISZTÉSZ: Akárcsak téged is.

PYGMALION *(be)*.

OIDIPUSZ: Ilyen hamar? Mi siettetett?

PYGMALION: Királyom, kész a szobrod.

OIDIPUSZ: Nem lehet túl jó, ha így összecsapta.

PYGMALION: Meglátod, szép szobor.

OIDIPUSZ *(Isztész felé)*: Isztész, menj.

ISZTÉSZ *(meghajol, el)*.

OIDIPUSZ: Hogy mondtad? Milyen?

PYGMALION *(szomorkásan)*: Szép.

OIDIPUSZ: Mintha sajnálnád tőlem. Mintha irigyelnéd, hogy szép. Mintha akaratod ellenére lenne szép.

PYGMALION: Nem, uram, nem irigylem.

OIDIPUSZ: Hazudsz! Irigyled!

PYGMALION: Hogy bizonyítsam, hogy nem vagyok irigy?

OIDIPUSZ: Hogy? *(Hátat fordít, majd hirtelen megfordul.)* Most majd megmondom. *(Apró szünet.)* Kérem azt a szobrot is, amit a márványomból faragtál.

PYGMALION: Az... *(a szavakat keresgéli)* az nem márvány többé, az már nem szobor.

OIDIPUSZ: Mindegy, szobor vagy élő. A szobrot már nem adhatod, mert nincs, hát majd az élőt adod.

PYGMALION: Nincs jogod hozzá.

OIDIPUSZ: Csak nekem van jogom jogot szabni itten. A márvány az enyém volt, ami belőle vált, a hús is az enyém.

PYGMALION: De a lélek belőlem szállt kövedbe. Csak a márvány a tied, a lélek az enyém volt.

OIDIPUSZ: Artemisz adta.

PYGMALION: Az én könyörgésemre!

OIDIPUSZ: Estére itt lesz a lány. *(Indul, az ajtóból vissza.)* Estére itt lesz a lány. *(El.)*

PYGMALION *(mintegy kiáltva utána)*: Mit kérsz cserébe kövedért? Mit kértek cserébe köveitekért!?

(Függöny)

MÁSODIK JÁTÉK

Pygmalion műhelye, a hinta most eltűnt, Danaida az ágyat igazgatja.

DANAIDA: Boreaszt szeretem, de Tantossal élek. Boreasz az Antioppé szobrait faragja... de hogy faragja? Hányszor kilestem őket... a hideg majd kivert... most meg Tantosz „faragja” Antioppé szobrát... a soromat várom... háthogyha én is elkövetkezem... Vagy mégse én... ki ismerné ki Boreasz eszét...? Igaza volt talán ennek a vénembernek, amikor fogta magát s egy nőt csinált magának... persze kőből, de mégis... a kő csak engedelmesebb... nem a húsnál... a húsnál nincs engedelmesebb jószág, de mégis alázatosabb a kő, mint az ész... mint a Boreasz esze... És Pygmalionnak még szerencséje is volt, Artemiszt egy gyengébb pillanatban kérte meg, ki tudja, mi előtt volt vagy miután, szegény istennő, hisz ő se mentes semmitől, mi női... és élővé tette a vénember követ... hát ez igen... így aztán ha más nem, hálából megszeret... kit életre könyörögtél... bár itt tán még ez a hála se nagyon kell... a vénember-

nek annyi is elég, ha a szakállát... *(Mutatja a simogatóst.)*

KÜX *(be)*: Hát az a meleg szék hova lett?

DANAIDA: Milyen meleg szék? Fiacskám, bolond vagy... *(Derékon kapja Küxöt, megforgatja maga körül, aztán leülteti az ágy szélére maga mellé, kicsit liheg a forgástól.)* Milyen meleg szék?

KÜX: Hát ami itt csüngött. Kajax is látta, meglestem, kipróbálta, de nem fért bele azzal a kövér fenekével... *(Nevet.)* Csak én fértem bele...

DANAIDA *(megpaskolja)*: Ezzel a sovánnyal...

KÜX: Igazán itt volt... Nem vettétek észre... És meleg volt... forró... azt hittem, te ültél benne...

DANAIDA *(hóna alá veszi Küx nyakát)*: Én? Miből gondoltad, te kis szív bolond...?

KÜX: Ebből ni! *(Nagyot üt tenyerével Danaida hátsó részére, aztán felugrik és kirohan, Danaida utána.)*

DANAIDA: Megállj, megtanítlak én... majd megtanítlak ám!

(A szín néhány pillanatra üres, lassan belép Galatea, nyomában Tantosz.)

TANTOSZ *(mint aki egy megkezdett mesét folytat)*: És akkor Oidipusz odaadta Pygmalionnak a márványt, hogy belőle készüljön a szobor. Segítettem a szekérre felrakni a tömböt...

GALATEA *(halkan)*: Ki volt még ott?

TANTOSZ: Hát Pygmalion... épp akkor jött ki a palotából.

GALATEA: És Boreasz?

TANTOSZ: Boreasz? Boreasz nem volt ott... A meseter engem bízott meg.

GALATEA: Téged? Miért?

TANTOSZ *(zavarba jön)*: Zeusz tudja. Lehet, hogy jobban értek a vásárláshoz, néha alkudozni is kell...

GALATEA: Folytasd csak, mi lett a márványtömbbel? *(Halkan, a nézők felé.)* Így kérdezem néha Pygmaliont is. Mint ahogy a gyermek faggatja anyját, és próbálja elképzelni, amint áldott állapotban gömbölyű szép hasával megy előre a hónapokon átal, s viszi őt...

TANTOSZ: A márványtömböt hazahoztuk, és Pygmalion éjjel-nappal dolgozott. Mindenki azt hitte, hogy a

király szobrát faragja. Máskor mindig segíthettünk neki. Az apróbb munkákat, simításokat mi végeztük a szobron. Most azonban senkit sem hagyott közelébe jönni. A király egyre többet érdeklődött, mi lesz a szoborral. Pygmalion újabb és újabb határidőt szabott. Közelgett Dionüszosz ünnepe. A szobor persze már régen kész volt, de Pygmalion nem merte bevallani Oidipusznak, hogy márványából más szobor lett, attól is félt, hogy Oidipusz, bár nem az övé, a szobrot tőle mégis elveszi... A többit már tudod...

GALATEA (*halkan*): Igen. (*Kissé a nézők felé, hangosabban.*) Ím, itt vagyok, nem kő vagyok, de lélek. Ki szült vajon? A mesterem? Az istenem? Az élet? Hálálkodj, kő! De megéri-e a hús a hálát? Kő csak kőért, hús csak húsért felelhet s adhat hálát. Lelkemmel együtt megszülték — halálom.

(*Lassan odamegy az ágyhoz, leül, int, hogy Tantosz is üljön le.*)

GALATEA: Mesélj Boreaszról. Csak róla nem tudok semmit. Tudom, mit tett Pygmalion, mit tettél te, elmondátok nemegyszer, csak Boreasz nem szól semmit. Jár-ke! a házban, a műhelyben, csak annyit szól hozzám, hogy némának épp ne tűnjék, s a szeme mindig felettem lebeg. Róla beszélj nekem.

TANTOSZ: Nem tudok Boreaszról olyat, mi téged érdekelne...

GALATEA: Azt hiszem, okos.

TANTOSZ: Lehet.

(*Ebben a pillanatban Danaida be, nem veszik észre, megáll az ajtó mellett.*)

DANAIDA: Nem nektek vetettem ezt az ágyat, legálábbis nem kettőtöknek — együtt... (*EI.*)

GALATEA: És tehetséges is.

TANTOSZ: Nem tudhatom. Pygmalion tudja. Ő a mestere.

GALATEA: Furcsa, Pygmalion sosem szól erről, csupán eszét dicséri, a tehetségét sosem emlegette.

TANTOSZ: Nem tudhatom, miért. Vedd úgy, ahogy neked jobban tetszene.

GALATEA: Én azt hiszem, Boreasz nagy tehetség. De ő olyan, hogy magában egyebet hisz. Van, aki biztos

magában s ez lendíti előre, van, kit bizonytalanság kínja hajt. Bennük a kínból a gondolat kipattan. Az ő tehetése az, hogy nincs benne bizonyosság.

TANTOSZ: Hogy tudod?! Mintha mindig körünkben éltél volna... A földön és e műhelyben.

GALATEA: Amit tudok, Pygmalion szelleméből kaptam. Amit nem tudok, az ő járatlan tisztasága is. Nemem tapasztalása az, mit ő meg nem adhatott... Asszonyi dolgok, melyeket minden szolgálólány tud... Csak én nem... Én úgy vagyok, hogy mindent elhiszek, s aki egyszer azt mondja: jöjj velem, mert jót teszek veled, én követem, ha erősen szól, én elhiszem neki...

TANTOSZ: Én meg úgy vagyok, hogy csak a kövekhez értek... Rólad is tudtam mindent. A márvány minden erezetét tudtam. Szobor korodban arányaid ismerősek voltak, formáid nyíltan beszéltek hozzám, némaságod minden szavát értettem akkor... Kő korodban — ismertem lelkedet.

GALATEA: Azt érzem olykor, te valamit rejtesz.

TANTOSZ: Szeretnék ismerni, mint kő korodban. És... cipelni szeretném... anyagod... *(Fejét lehajtja.)*

GALATEA: Mintha testvérem lennél, Tantosz, úgy szeretlek.

TANTOSZ *(feláll)*: Most kell érkeznie Pygmalionnak. Ma adta át Oidipusznak a szobrát. Eléje indulok.

(El, Galatea áll a szín közepén, szobortól szoborig megy lassan.)

GALATEA: Ilyen voltam nemrég még én is. De most semmi meghatódást nem érzek. Sem hálát. Kő létemben jó volt úgy, ahogy volt, a másról nem tudtam, hát nem is vágyakoztam. S most új létemben nem gondolhatok csak erre, ami van, mert a másik összerakhatatlan. *(Lassan visszamegy az ágyhoz, kissé ledől.)*

BOREASZ *(be, egy pillanatig áll, aztán közömbös hangon)*: Most kell érkeznie Pygmalionnak.

GALATEA: Tudom. Mondta Tantosz.

BOREASZ: Tantosz? Miket mesél?

GALATEA: Rólad is beszélt.

BOREASZ *(metszőn)*: Miket mesélt? Ki kérte erre?

GALATEA: Én.

BOREASZ (*kissé ingerülten*): Ebben a házban mindenki rólam kérdez. Pygmalion, hogy éppen hol vagyok, Tantosz, hogy vésőit hova raktam, Danaida, hogy kész-e már az Antioppé szobra, Kűx, hogy mikor megyek el hazulról, s most meg te is; a sor beteljesült.

GALATEA (*felül*): Nem akartalak megbántani. Csak hát e házban már mindenkiel beszéltem. Te maradtál csak hátra, de meg sem láttál engem, s ha szóltál is, csak szűkös szavakkal, máris magasba néztél, s indultál utadra.

BOREASZ: Sok a dolgom, kívül, belül. Bocsság meg, nem miattad történt, hiszen te bárki számára sejtelmes lehetsz... te kőből született, körülrajongott lény vagy, szép és — okos bizonynyal, az én időm véges, nekem dolgom van... be kell töltenem küldetésemet.

GALATEA: Kérlek, erről beszélj nekem... sokat...

BOREASZ: A küldetésem istentől szabott. (*Kis szünet.*) Az, hogy te megszületted, miattam történt...

GALATEA: Nem Pygmalion miatt?

BOREASZ: Ő az alkotó volt: olyan, mint az atyád, Oidipusz márványából készítették, anyád tehát csak Oidipusz lehet, és Tantosz, aki anyagodat cipelte, a testvéred. Ezek tehát a vérrokonaid.

GALATEA: Amit mondasz, oly borzongató. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy lelkem legmélyén nem gondoltam erre. Talán nem is gondoltam, csak most, hogy ilyen tisztán előttem kimondtad, úgy tűnik, hogy egyszer már én is elgondoltam ezt. És te — nékem mi vagy?

BOREASZ: Artemisz isten úgy akarta, hogy az én eszem a kővel, véled összeházasodjék, hogy sose légyen lerombolható.

GALATEA: Akkor... istenem... ez így van... én is érzem...

BOREASZ: Ám küldetésem végül mégse ez. Hanem szembeállni a felső akarattal...

GALATEA: Ó, miért...?

BOREASZ: Ahogy megvetik a lélek mélyén az emberek, midőn egy házasság apák s anyák fejéből indul el, midőn a gyermek, mint az áru, mint a rabszolga, engedelmesen azt teszi, mit zord gazdája, atyja megparancsol, s választás híján szegény fejét igába engedi, akként hú-

zódok tőled, pedig látom, szép vagy, húzódok tőled, jobban, mint vén banyától, mert isten kényszere óhajt nyakamba varrni!

GALATEA: Ó, Boreasz, szörnyeket beszélsz! Mit tettem én neked, hogy fuss előlem, hogy hozzám ne legyen jó szavad soha... mondd, mit tehetek én e rendelésről?

BOREASZ: Nem tehetsz, igaz. De én sem. Azt kell hát tennem, amit az ember-ösztön diktál: menekülök a rendelés elől.

GALATEA: Fáj az, hogy már eddig is sebezted, nem szóltál hozzám, s elnéztél fölöttem, pedig hogy vágytam volna eszednek zezugában járni, lelkedhez férni, mert sejtettem, ott titok van, már ez is fájt, de jobban fájt, hogy menekvéseid okát most nyíltan elébem szóltad, ez legjobban fájt mindenknek közül.

BOREASZ: Látod, ezért futottam, menekültem, játszottam a közönyt, hogy ne közeledj, s az okot meg ne tudhasd... téged akartalak védni ezzel is... tudtam, az kisebb fájdalom, az csak amolyan kis hiú fájdalom, hogy nem veszek észre, elnézek a szépséged fölött, míg mások naponta háromszor — ahányszor esznek is — falánkul csodálják, ez csupán kis hiú fájdalom, mulandó seb, de ha megtudod mindennek okát, nem lesz nyugalmad ezután soha... Téged védtelek... érted okoztam rajtad ily sebet...

GALATEA: Értem...? Engem védtél...? De hiszen akkor... akkor az én sorsom fájt neked.

BOREASZ: Igen, fájt a sorsod. A legjobban mindennél életemben. Mert kétségem fájt sorsodban: hogy nem te választasz engem, s nem én — tégedet. Hanem hogy egymásé legyünk, ez csak az isten rendelése. Én benned téged akartalak szeretni, a te választásodat, azt akartam, hogy te engem szeress, s az én választásomat, nem pedig mindketten egymásban isten rideg parancs-akarátát. Ha testedhez érek, ne érezzem, hogy húsod, bőröd helyett isten metsző parancsát markolom...

GALATEA: Amit mondasz, kínzó és gyönyörű. Kínzó, mert értelmem felfogja igazát, és gyönyörű, mert lelkem érzi azt... amit szeretne...

(Kis szünet.)

Milyen szörnyű sorsba szültél, Artemisz. De érdemes volt mégis hússá lennem, mert megismertem egy kín csodáját... egy embert... egy értelmet... egy férfi illatát... az ész húsát... a hús értelmét... Hús vagyok már, és mégis — közöttünk ott a kő. Pygmalion öreg és atyám is, őt hímként soha nem szerethetem, Oidipusz kővéből készítettek: kebelére mint anyám keblére dőlhetek. Tanatosz a bátyám, bölcsőmet cipelte... Csak te maradtál édes idegen, szemem terád nyitottam, és te... te meg lázadó vagy... A kőben jobb volt. Itt nincs, akit szeressek. *(Ledől az ágyra, arcát eltemeti, Boreasz nézi, tesz egy mozdulatot, mintha feléje akarna menni, de keze megáll a levegőben.)*

BOREASZ *(halkan)*: Mikor beszélni kezdtem az imént, nem tudtam még, hova jut beszédem, csak elkezdtem: talán e lény meghódítása volt a célom, hogy higgye azt, titok vagyok és el nem érhető; így ajzottam eszét és testi vágyát, így bolygattam meg képzelete lelkét, hogy másnak tűntem, mint a többiek. De szavamban oly messzire mentem, hogy reményei fegyverét letette, magamhoz őt közel úgy akartam hozni, hogy távolságom néki felmutattam... egy pillanatra közel is került, de én e távolságot még messzibbre vittem, s tán elszakadt a húr... s most peng a végtelenben... Hogy miért tettem? Talán megijedtem, mert sok még a teendő, utamba annyi ember áll feléje, s ha elfogadom szerelmét ily hamar, lefegyverez és lefegyvereznek mindazok, kik szerelmem útját állják... Ezért nem fogadtam el még közelségét, és talán most elszakadt a húr. De az is lehet, hogy midőn neki elmondtam annyi mindent, belőlem más hang is beszélt. Valakinek a hangja, aki engem óv, vagy őt, s akit soha nem ismerhetek. Akinek eszközéül szegődtem öntudatlan. S aki azt akarta, úgy beszéljek, hogy magamtól elriasszam őt. És az is lehet, hogy nem a valót gondoltam, de midőn már a szájamon kijött, igaz lett az, hogy lázadó vagyok. Lehet, kétségben élve, bizonytalan lényembe zárva, valóban lázadó vagyok. És lázadásom nő és egyre terjed: a kétségben élők, lélekben meghasadtak — fajon felül a testvéreim. Kétségben élve, lázadó vagyok, s lázadásom nő és egyre terjed, és oly rugalmas, hogy ha célpontja nincs, mint örült kígyó, magába harap... A tehetséget,

ó, csak ezt kerestem... Valamivé jónak lenni egyszer... Akár a rossz sors kezébe eszközül kerülni, csak mondják, csak halljam, halljam: „ó, milyen tehetség!”

(*Kis szünet.*)

DANAIDA (*be*): Nem nektek vetettem ezt az ágyat, legalábbis nem kettőtöknek — együtt. (*El.*)

(*Boreasz egy pillanatig még áll, azután gyorsan el. Pygmalion Tantossal be.*)

PYGMALION (*Galateára pillant*): Sír... Hát megtudta ő is...

(*Odalép az ágyhoz, leül Galatea mellé, haját simogatja, Tantosz megfordul, lehajtja fejét, el.*)

PYGMALION: Ne sírj, Galatea. Pedig reménytelennek látszik minden.

GALATEA (*lassan felül*): Pygmalion, te faragtál kőbe. Te mondd meg: élhetek-e, ahogy megálmodtál? A kő kemény volt... a húsom oly rugalmas. Te életet adtál, s új törvénybe törtem. Élhetek-e, ahogy megálmodtál?

PYGMALION: Galatea, szegény kis teremtmény. Milyen sors vár rád...?

GALATEA: Nem tudom, teremtőm.

PYGMALION: Simogasd meg a szakállamat újra, mint ki tudja hányszor. Ez volt szerelmem legszebb perce mindig. Erre vágytam, te szűzi teremtmény.

GALATEA (*simogatja a Pygmalion szakállát, halkan*): Kövem számodra csupán néma volt. De a húsom húsozhoz nem beszél. Idegen nyelven szól a húsoz, és az enyém nem érti a szavát. Mesterem, bocsáss meg, neked szálni magát nem vágyik semmi ízem. Teremtőm, bocsáss meg.

PYGMALION (*félíg lehunyt szemmel*): Majdnem száz éve elűztem minden asszonyt. Nem kellett bennük a mások szokása. Szájukban ott volt a másoktól eltanult szó, mozdulataikban a másoktól ellesett. S ekkor visszaemlékeztem síheder koromra, csikókori vétkeimre, a magányos szerelemre, amidőn csak saját húsozat szerettem, míg fejemben kergetőztek csudás nimfaképek... Ekkor már tudtam: magamnak majd én teremtek asszonyt a kőből, s kikönyörgöm istentől a lelkét. Ifjú koromban százszor belekezdtem, s nem sikerült a szobrom és a nőm... Most szobrom él, simogat, de én (*legyint*) öreg vagyok...

GALATEA: Mondd, teremtőm, én okos vagyok?

PYGMALION: Az én eszemet tebeled vetettem.

GALATEA: És szép?

PYGMALION: Nem. hasonlítasz a látott emberekre.
Én raktalak össze képzeletből.

GALATEA: Szerethet engem férfiember?

PYGMALION: Mindenki csak szerethet. De rajtam kívül ehhez joga senkinek sincs. Még ennek az átkozott Oidipusznak sincsen!

GALATEA: Oidipusz?

PYGMALION: Nem tudod? Azt hittem, azért sírsz...

GALATEA: Eszembe jutott a kő-sors...

PYGMALION (*felugrik*): Befejeztem a lator király szobrát, s hazavittem neki. Legjobb szobra mindazok közül, amit neki eddig készítették. Midőn átvette, köszönet helyett ennyit mondott: „Most pedig kérem azt is, amit márványomból faragtál!” Arcom elsápadt, nem is tudom, először mit dadogtam, aztán ahogy hangom megjött, kiáltva így beszéltem: „Az nem márvány többé, az már nem szobor!” Erre tűzbejött szemekkel, de halk zsarnoki hangon így szólt: „Mindegy, szobor vagy élő, a szobrot már úgysem adhatod, kérem helyébe most már hát az élőt.” „Nincs jogod hozzá” — harsogtam feléje, ő azonban szakállamba markolt, s azt mondotta: „Csak nekem van jogom, mert ha a márvány az enyém volt, ami belőle lett — a hús is engem illet.” „De a lélek belőlem van!” — ordítottam. „Azt Artemisz adta” — erre így legyintett. „Az én könyörgésemre!” — kiáltottam. De ő csak legyintett, és azt mondotta: ha estig nem küldlek el, katonák jönnek érted.

GALATEA: Pygmalion — te hagysz?!

PYGMALION: Nem is tudom már, mit tegyek?! Legszívesebben felgyújtánám a házat, vagy kiállnék elüvölneni, milyen zsarnok Oidipusz, és milyen lator, és hogy minden szüzet igyekszik megtiporni, és beteg és esztelen... De... nem tehetek semmit egyedül... öreg vagyok... és félek Oidipusztól. Mert ő megölhet... Ne hidd, hogy az életemet félttem... inkább a szobroktól... nehéz elbúcsúzniom.

GALATEA (*borzalommal*): Elengedsz az Oidipusz házába?

PYGMALION: Isten, mit tehetnék?!

(*Kis szünet.*)

TANTOSZ (*be*): Beszéltem Boreasszal. Azt mondotta, vállalkozik és elmegy Oidipuszhoz, hogy megpróbáljon rá hatni józan értelemmel. Igyekszik majd tervéről lebeszélni temérdek érvel... (*biztatóan*) Boreász tud beszélni...

GALATEA (*halkan*): Hogy tud beszélni!

(*Kis szünet.*)

PYGMALION: S mi addig... mit tegyünk?

TANTOSZ: Boreasz azt is mondta, ne várjuk vissza reggelig. Ha estig nem jó tőle üzenet, azt jelenti, Oidipusz a tervétől nem áll el, s akkor már a katonák is jönnek. (*Körülnéz.*) Mi addig készüljünk fel, próbáljunk ellenállni...

PYGMALION: Oidipusz haragja nagy lesz...

TANTOSZ: Nagy, mesterem, de már nem reád hull. Te elmész márványt választani közben. Amíg mi itt szembezállunk, te távol leszel. Ez azért kell, hogy haragja minket érjen. Pygmalion, neked még dolgod van a világban!

PYGMALION: Alig tudok most szóhoz szót rakni... Vajon megéri? Megér-e ennyit további életem?

TANTOSZ: Menned kell, Pygmalion. Mi majd azt fogjuk mondani: te megparancsoltad, hogy estére Galateát a palotába vigyem. De te elmentél hazulról, mert fájt volna a búcsú. Én pedig parancsodat megszegtem magamtól.

PYGMALION: Mennyi áldozat...

TANTOSZ (*halkan*): Nekem nem áldozat.

PYGMALION (*odalép Galateához, megcsókolja homlokát*): Adná az ég, hogy élöm is és szobrom is — maradjon. (*El.*)

(*Kis szünet.*)

GALATEA: Tantosz, miért vállaltad ezt?

TANTOSZ: Nem a szobrokért, nem Pygmalionért.

GALATEA: Ezt a tervet ti ketten Boreasszal...?

TANTOSZ (*fejét lehajtja*): Nem. Csak én.

GALATEA: És Boreasz?

TANTOSZ: Boreasz Oidipusz palotájába ment, Epi-gonészt meglátogatni.

GALATEA: Akkor miért mondtad az ő nevét is?

TANTOSZ: Reméltem, tervem így majd neked is megtetszik.

GALATEA *(fájdalommal)*: Jó a lelked, Tantosz, szép nagyon.

TANTOSZ: Veled akartam kettesben maradni, amíg elvisznek, mert el fognak ragadni, tudom, akármennyit is küzdök — egyedül. Ezért mondtam azt, hogy Pygmaliont mentem, hogy távozzon ő, és csak te maradj.

GALATEA *(keserű gyanúval)*: És lássam, hogy Pygmalion öreg és gyáva, félisten pedig...

TANTOSZ: Erre nem gondoltam. Nem akartam ezt.

GALATEA *(ugyanúgy)*: És hogy Boreasz elmenekült a házból... akartad, tudjam, hogy megfut a harc elől...

TANTOSZ: Nem, Boreasz nem tudta Oidipusz parancsát. Pygmalionnal nem találkozott, én pedig nem mondtam meg neki... féltem, hogy akkor ő is ittmaradna.

GALATEA: Nem tudta... istenem... nem tudta!?...

TANTOSZ *(szemével elnézve)*: Nem.

GALATEA *(bizakodón)*: De meg fogja tudni, s ha meg tudja...

TANTOSZ: Nem lesz honnan. Pygmalion úton van. Én... *(körültekint)* itt maradok. Téged egyenest Oidipusz szobájába visznek. Oidipusz pedig nem szól neki bizonynal.

GALATEA: Ó, isten!

TANTOSZ: *(körülnéz a műhelyben)*: Most mindezeket a szobrokat... mindazokat, amiket Pygmalion eddig alkotott... ide az ajtó elé hordom, megtámasztom velük az ajtót, s ha kinyitják... a szobor és az ember is zuhan...

GALATEA: Sajnálom őket.

TANTOSZ: Halott kövek. Egyedül te élsz.

(Függöny)

Oidipusz trónterme. Epigonész be, áthalad a termen.

EPIGONÉSZ: Öreg vagyok. Lemondok. Megmondom Oidipusznak, fiamat tegye meg tanácsosának. Nem várom meg, amíg meghalok. Az ugrók is nekifutnak, mielőtt ugranának. Ha meghalok s a fiam csak akkor lesz taná-

csos, ez azt jelentené, egyből ugrik, bokája törhet, s nem jut messzire. Kell a nekifutás: neki új tisztjéhez, nékem a halálhoz.

BOREASZ (*be*): Apám, az este közeleg. Gyerekkoromban éreztem így magam, amikor egyedül voltam a házban, anyám már meghalt, s te még nem jöttél este. A szolgák úgy haladtak át a termeken, hogy ne üssenek zajt, s ez félelmetes volt: hogy voltak, éltek, s mégis zajtalan, de tudtam, ha zajt is ütnének — még jobban ijedek föl, mert léptük zajában szokatlant sejtettek. Most újra este lesz, apám, te itt vagy, de a remény sehol. Fáj, hogy már kevés vagy elúzni torkomról, ami szorongat...

EPIGONÉSZ: Aggódom érted.

BOREASZ: Epigonész, fiad — szerelmes.

EPIGONÉSZ: Az ideje eljön mindeneknek.

BOREASZ: Ám a lány a képzelet szülötte.

EPIGONÉSZ: Hát nincs...?

BOREASZ: Van. Él. Haja, keble, szeme van... ajka...
mindene...

EPIGONÉSZ: A képzeletedben, fiam. Én is sokszor álmodoztam olyan asszonyokról, akiket sose láttam, vagy ha láttam, közelségüket nem foghattam soha.

BOREASZ: De ez a lány ma este eljön Oidipuszhoz.

EPIGONÉSZ: Királylány? Rokona Oidipusznak?

BOREASZ: Nem, apám. Azért hozza, hogy ágyasa legyen.

EPIGONÉSZ: Ki az a lány?

BOREASZ: Galateának hívják, s nemrég még mestere szobra volt.

EPIGONÉSZ: Fiam, fiam, mindig tudtam, hogy a művészek észben furcsa lények. Amikor hallottam, hogy mestered szobrának azonnal lelke lett, mosolyogtam. Ez turpisság: kicserélték a szobrot egy leánnyal, s a követ szertetőrték... ez van mögötte. Hidd el, földi lény ez, akárcsak mi... Ugyan mi oka lenne egy isteni lénynek a mi esendő sorsunkban megjelenni? Minden fordítva történik: az ember szeretne isten lenni mindig. Ki ember vágya lenni — oly istent nem tudok.

BOREASZ: Így volt, apám. Szoborból lett élővé. Artemisz így akarta.

EPIGONÉSZ: Artemisz? Ugyan! Mi oka lenne éppen Artemisznek, ki maga is leány, de még milyen! — a lányok számát ekképp szaporítani?

BOREASZ: Hidd el. Magam voltam jelen. Szemem láttára változott élővé e lány. Szemem előtt, fülem hallatára esdekelt a mesterem Artemisznek... minden ott történt... szemöldököm alatt...

EPIGONÉSZ: Fiam, nyugodj, mégiscsak földi lány ez. Ehhez hasonlót kaphat még az ember.

(Léptek zaja.)

BOREASZ: Ki jön? Máris este lenne? Isztész...? Hál' istennek, csak Isztész...

ISZTÉSZ *(be)*: Álmod láttam, halljátok ti is. Erinnüszök fontak koszorút Oidipusz palotája köré. Valami bosszú készül, és szörnyű bosszú lesz.

BOREASZ *(ingerülten)*: Hagyd ezt... az álmod lehet homályos.

ISZTÉSZ: Nem értek a szántáshoz, vetéshez. Jóságok s vadak járását nem tudom. A hadak fegyverében járatan vagyok. De az álmok olvasását én tudom!

EPIGONÉSZ: Menjünk. Oidipusz jönni fog.

ISZTÉSZ: Ítélet készül, de olyan ítélet, melyben a bűnös nem bűnösebb a büntetőnél, melyben a büntető is egyaránt bűnös, csak erről nem tud, ezért ítéltet tiszta szívvel.

BOREASZ *(halkan)*: Én tudom a bűnöm — rólam hát nem lehet szó.

EPIGONÉSZ: Lépteket hallok. Oidipusz jöhet.

BOREASZ: Maradnom kell. Magához hívatott.

EPIGONÉSZ: Fiam, vigyázz!

(Isztész, Epigonész el.)

OIDIPUSZ *(megpillantja Boreaszt)*: Nemsokára este lesz, barátom. Ha nem jön a lány, érte küldetek. Úgy érzem, egy szent művésznek jobban fáj, ha alkotását csúfolom meg, semmint őt magát.

BOREASZ: Méltóbb lenne mégis, hogy Pygmaliont büntesd. Ő férfi, félisten alkotó, egy királyhoz jobban illenek.

OIDIPUSZ: Szavad, barátom, bölcs, de ne feledd el, ha király vagyok, ember is vagyok, férfiember: kíváncsi volnék az alkotásra, ha egyéb nem, mint műremekre is.

BOREASZ (*halkan*): Tudom, te kéjleső lator, hogy büntetni nemcsak úgy akarsz, hogy neki fájjon, hanem hogy néked — néked kéjt okozzon! (*Hangosan.*) Meg kell gondolnod százszor, Oidipusz. Nemrég baljós dolgokról láttam álmot: palotádát Erinnüszök fogták körül...

OIDIPUSZ: Már álmot fejtess. Tanácsosom leszel vagy főpapom!?

BOREASZ: Igazad van, ez nem rám tartozik, ehhez nem értek, ám amit jól tudok: a te földi, hatalmi érdeked.

OIDIPUSZ: Azt akarom, a tanácsosom legyél, de barátom is, hisz egyívásúak és szellemben is hasonlók vagyunk. Elegem a vén tanácsosokból. Én tanácsot mindenben kívánok. Akarom az ágy rejtelmeit, az asszony-szeszélyt, a művészet, az embertest és -lélek titkait, csillagok járását, a föld-alatt világot, felfedezni a lét kincseit: ehhez légy te a tanácsosom! Jó apáddal, már bocsáss meg, miről beszélhetek: csak fegyverekről, népről, az uralkodás fortélyairól...

BOREASZ: Hát hallgasd most meg tanácsos barátod: ne tedd céloddá eszközöd. Valódi célod Pygmalion megbüntetése. Az eszköz Galatea. De most egy pillanatra úgy tűnik, engedd meg nekem, egy pillanatra úgy tűnik, hogy Galatea — lelkedben céllá változott...

OIDIPUSZ: Mi veszélyt rejthet ez, míg általa mégis büntettek?

BOREASZ: Beláthatatlan egy veszélyt. A nemes büntetés olyan, márpedig, Oidipusz, hozzád nem illik más, a nemes büntetés olyan, hogy a büntetőnek is fáj, ha nem is szenved úgy, miként a büntetett, de fáj, mert arra gondol: mi oka van a bűnnek, miből ered a megtévedt anyyi vétke? Te most, királyom, büntetni úgy akarsz, hogy Pygmalionnak s talán e lánynak is fájdalmat szánsz, erélyes büntetést, de magadnak közben örömet kívánsz... Oidipusz, ez nem királyi mód...

OIDIPUSZ: Ilyet ne mondj. Gondolatod valóban szép ugyan, de mi nem az égben vagyunk, s nem onnan büntetünk. Mi földön vagyunk, földi szóval, földi eszközökkel — bűnös földiekként földi bűnösöket büntetünk. Amit mondasz, nem valósulható. Mászt büntetve, én nem büntethetem magam. (*Kis szünet.*) Inkább azt mondanád meg,

mint tanácsosom és mint barátom, milyen egy lány ez a Galatea, mit kedvel inkább, milyen szót szeret? Tetsző neki, ha a férfi eszével őt uralja? Vagy vonzódása azt illeti, ki hallgat és hagyja őt beszélni, sőt bólogat sokat? Szereti a széptevést, a hím-hízélgést vagy kedveli a támadást, a lélegzetelállító erőt, erőszakot?

BOREASZ: Mindezt honnan tudnám: ez azt jelentené, hogy magam is megpróbáltam őt az eszközökkel, melyekről beszélsz. Ám hallgass tovább: a valódi célod: a mester büntetése. Te tulajdonképp Pygmaliont miért is büntetted? A márványért? Amit tőled lopott, mert másra tékozolta... A Prométheusz bűne ez kicsinyben. De csak lopás, a bűnök kisebbike. Vagy azért vajon, mert szobrod nem készült el az isten ünnepére? Lehet, hogy mind ezért is, ám ezek olyasféle bűnök, melyeket részben jóvátett a mester. Gondold meg, az új márványt ő maga választotta ki, és még milyen márványt, és a szobrot, ha késve is, de végül elhozta, és milyen szobor, a legszebb, amit királyokról láttam. Régi bűneit így jóvátette — részben, tehát oly nagy büntetés nem járna neki már.

OIDIPUSZ: Nem is lesz nagy: az alkotása egy éjjel velem hál... Nem kér emberfelettit senki e nő-szobortól...

BOREASZ: Éppen ez az! Mert néked emberfeletti módon kell megbüntetned őt. Mert bűne — emberfeletti bűn: egy istennek — ellened beszélt! Ezt a bűnét nem válthatja meg holmi leányzó ledér éjszakája, ezért a bűnért semmiség, tréfa, orrára fricska lenne ez az éj... Így büntetni méltatlan lenne hozzád, gyengeséget árulna el, uram...

OIDIPUSZ: A művésztől elveszem az alkotását, bár egy éjjelre is, de el: mi ennél sajnóbb fájdalom neki? Emlékezz Ariadnéra, midőn Athéné megharagudott rá, mert hengegett, hogy ő szebben sző-fon Pallasznál magánál. Az istenasszony bosszúból Ariadné terítőjét széttépte, Ariadné pedig felkötötte magát, mert alkotása megszünt... Athéné megmutatta: alkotásában kell büntetni a művészt...

BOREASZ: A példa bölcs, de nem szó szerint kell követnünk az istenek eljárásait. De még ha ezt is tenénk: Pygmalion nem Galateát tartja fő művének, hanem

mindig azt, aminek formát nem adott még. Hiába pusztítod el ezt az alkotását, ami már emberként él más-különbén is, még sok marad neki, még temérdek serdül belsejében... Pygmaliont méltón büntetni úgy lehet, ha elveszed tőle jövődő alkotásait... amelyek benne vannak, amelyek nem láttak még követ...

OIDIPUSZ: A képzeletét vegyem el...? Erre csak isten képes...

BOREASZ (*komor súllyal*): Életét kell venni a művésznek.

OIDIPUSZ: Megölni?

BOREASZ (*egyszerűen*): Igen.

OIDIPUSZ: Ez lenne hát a legfőbb büntetés!? Ó, Boreasz, lehet... igazad van... De oly nehéz... hiszen én... Pygmaliont megölni nem akartam... Csupán a lelkét erősen megsebezni mindazért, amit ellenem tett. Mert meg kell vallanom, barátom, lázba ejtett mindig az alkotása, félistennek tartottam, s magamhoz akartam mindig csálni, ide az udvaromba, de hozzám nem jött, szabadon létezett, hozzám sosem jöttek szívvel, maguktól szent művészek, csak a Kajaxok, kik mellszobraimmal lábamról levettek... Ó, annyi szép s jószándék van lelkem alján — ki fogja egyszer mind föl szabadítani!?

BOREASZ: Lelked ne háborogjon: Pygmalion saját lámpája fényénél kereste a halált, te csak azt teljesítsd, amit magának ő kimért. Ti mondtátok, Isztész és te, hogy istenhez fordult — saját királya ellen. A király ellen, kit a nép szeret. Kit népe tisztel s az istenek közelébe von. Nem te fogod őt megölni, Oidipusz: az ő keze a méregpoharat már szájához emelte, s most könyökét majd épp csak megérinti Thébai népe.

OIDIPUSZ: Thébai? A nép szereti Pygmaliont, bámulják szobrait...

BOREASZ: Azt a Pygmaliont szeretik, ki a szobrokat faragta, de hajlandók megölni bármikor az alkotót, ki törvényük ellen él, ki egyetlen uruk hatalma ellen lázad, ki a királyt s véle Thébait egy isten előtt meghurcolta a hírben.

OIDIPUSZ: Itt megállj. A népnek nem szabad megtudnia, hogy Pygmalion Artemiszhez fordult és az istennő meghallgatta őt. Így a nép majd tépelődni kezdne: Arte-

misz ezt megtette, azt jelenti, bízik benne. Nekem pedig Artemisz eddig ehhez hasonló csodát sohasem tett. A nép bizalma elfordulhat tőlem, és a szobrász oldalára áll. Nem, a nép ne tudja meg, hogy Pygmaliont kedveli az isten!

BOREASZ: Oidipusz, a nép nem fogja tudni, igazad van, nem tudhatja ezt. De mit tegyünk, hogy tudja s mégse tudja? Most elmegyek és gondolkodni kezdek. (*Hal-kan.*) És jaj akkor, ha én gondolkodom!

(*Sietve indul, az ajtóban megáll.*)

De Oidipusz, a lányhoz ne nyúlj. Ne nyúlj a lányhoz, mert az ügy komor. Amidőn istenekre s félistenekre megy a játék, ne érd be pajzán éjszakával... Értesz engem... Királyom, vigyázz. Szavamra hallgass, barátom. (*El.*)

OIDIPUSZ: Egy isten küldte mellém Boreaszt. Ha ő nem lenne, most még jobban szorongnék... De szorongásom nem múlik azonnal... a büntető ismét jobban szorong a büntetettnél...

GALATEA (*lassan be, megáll Oidipusz háta mögött, halkan*): Itt vagyok, Oidipusz.

OIDIPUSZ (*nem fordul meg, halkan*): Nem fordulok meg rögtön, felkészítem magam. Nem fordulok meg rögtön, mint első éjszakán, amikor még elfordul a szerelmes, ha társa vetkezik, s csak lassan fordul meg, s közben elképzeli a látványt... nem fordulok meg, hunyt szememet szoktatom a fényhez, mit még nem látok, csak gondolok rá, hogy midőn kinyitom, nehogy elvakítson... most megfordulok... (*Megfordul, a látvány úgy érinti, ahogy várható volt.*)

(*Szünet.*)

GALATEA: Én vagyok Galatea, Pygmalion szobra, ki Artemisz kegyelméből élővé születtem.

OIDIPUSZ: Én vagyok Oidipusz, ki az istenek akaratából Thébai királya lettem.

GALATEA: Katonákat küldtél értem, akik Tantoszt megölték, s akik közül csupán kettő maradt életben, mert rájuk zúdult Pygmalion minden szobra...

OIDIPUSZ: Békességgel kértelek alkotódtól, mondván, jogom van hozzád, hiszen márványomból faragtak...

GALATEA: A márvány a föld márványa volt. A nyom, amit rajta hagytak, a Pygmalion keze nyoma volt, a lélek, amit belém leheltek, az Artemiszé.

OIDIPUSZ: Az nem lehet, mert Artemisz barlanghomályban búvik a leskelődők szemei elől, és megbüntette Aktaiónt, aki pórén látta őt. Artemisz nem búvik nőalakba, hiszen maga is nő, sem isteni arcát, sem lelkének arcát nem adja halandónak.

GALATEA: A lélek láthatatlan.

OIDIPUSZ: A lélek a testre írva van. A lélek ott az alakban.

GALATEA: Artemisz ad lelket mindeneknek. Testet soha. Teste látványát sem adja halandónak. De lelke ott van mindenekben. Ott van — láthatatlanul.

OIDIPUSZ: Okosságod szépséged orrát éri. Egy bizonyos: isteni szülött vagy, akárcsak én. Mindkettőnk isten kívánt e földre. Téged szoborból, kőből, hús-vér lányalaknak, engem királyból — férfinak.

GALATEA: Beszédedet nem értem.

OIDIPUSZ: Ahogy a szobrászt egykor a kő, a márvány fölcsigázta, úgy csigáz föl engem a való alak.

GALATEA: Az én való alakom nem ébreszt férfivágyat... Pygmalion azt kérte tőlem, szakállát simogassam. Örömmel tettem ezt. Tantosz félt a szemembe nézni, még ujjamhoz sem ért. Boreasz... ő lázadva menekült előlem... A boldog asszony Antioppé volt, a boldog nő Danaida volt, kikhez mindezek odatörleszkedtek, s úgy élhettek, mint igazán a nők.

OIDIPUSZ: Mit hallok? Épp te nem kellettél volna senkinek? Ha szépségedre nézek, hitetlen és csodálkozó vagyok. Ha elmédet tekintem, már igazat kezdek adni mindazoknak, kik menekültek tőled, s ha isteni természetedre gondolok, megvallom, szavad elhiszem, mert téged nem szerethet férfivággal csak az, kit szintén isten akart e létre.

GALATEA: De ki az? Hol bujkál előlem?

OIDIPUSZ: Pygmalion nyilván nem lehet, nemcsak azért, mert hozzád túl öreg már, hanem azért sem, mert ő isten munkása: csak művész. A művész nem isten — nem is gyermeke annak, hanem ő festi isten arcát, isten lelkének arcát, hogy a halandók megismerjék és jól vésésük eszükbe. Tantosz jámbor, jólelkű ember, de eszed villámaitól rettegett magában, félt a megaláztatástól. Boreasz pedig túl okos, annyira okos, hogy fel tudja fogni:

ő akármily szellem is lehet, isten szülöttéhez földi vágygal közelítenie bosszút és csődöt szülhet...

GALATEA (*halkan*): Lehet, ez volt a valódi ok... Boreasz szégyellte szerelmi gyávaságát, s inkább azt mondotta, isten ellen lázad, s ezért nem nyúl felém.

OIDIPUSZ: Itt vagy tehát, és férfivágy nem ért még, mert nem volt körülötte arra méltó senki, s mindenki rettegett isten bosszújától vagy tőled, hogy férfi voltában megalázhatód... Antioppé s a többi nők kezünk ügyébe esnek bármikor, ha kinyúlunk a sötétben éjjel, mellettünk ott szuszognak, kezüket megfoghatjuk, amint a tányért nyújtják, ruhájuk mindig ott suhog körülöttünk, tőlük nem fél a férfi, mert félni ők születtek, mert alázatban jöttek a világra díszes szolgaként... de te kőből lettél, és isten kívánt e földre.

GALATEA: Most már én nem lelhetek magamhoz méltót?

OIDIPUSZ: Galatea, ezért hívattalak. Mikor meghallottam, hogy megszülettél, tudtam, nekem születesz, mert istentől való vagy... aztán egyre többet gondoltam rád... elképzeltelek, bocsáss meg, a vén mester aggságtól s nem a te érintésedtől reszkető kezében, hallottam lihegését is, amit nem tested szövete csalt elő, hanem száradó tüdeje hörgött... temérdek kínt éltem át miattad... Azt is megkérdeztem magamtól: mit akar Pygmalion tőled, hiszen szüzen maradtál, s ha csupán formád kívánja, hogy nem unja meg, hiszen e formát ő képzelte el, hiszen alakod az ő képzeletének alakja megszólalásig. Mint ahogy a szakács unná csupán a maga főztjét, úgy nem viselném én el képzeletem szülöttét ágyamban minden éjjel. De várnom kellett sokáig, mert Pygmaliont szerettem, és más érvem nem is volt, mint az, hogy az én márványomból való vagy, s a márvány, amiből én kellett volna hogy legyek, végül is te lettél... ez volt egyetlen érvem, mert isteni származásomra halandók előtt nem hivatkozom... De most már itt vagy... És boldog vagyok...

GALATEA (*halkan*): Milyen beszéd? Ilyet én még nem hallottam soha. Szépet beszél és sokat is, szebbet és többet, mint együttvéve mindazok, kiknek valaha is odaadnám magam. Pygmalion csak recsegett, mint a kő, nem

volt selymes beszéde... Tantosz keveset szólt és halkan, inkább csak nézett, nézett, s ha szólt, sem volt túl okos. Boreasz, csak Boreasz tudott így beszélni, szikrázott, de nem nyúlt felém szavával — a szó melegét az ész mindig elűzte, a melegét a lázadásnak adta... *(Kis szünet.)* Csak egy király beszélhet így. Kinek fensége születéstől megvan, nem kell hogy szavakban fölmutassa, és egyre mondja, neki sem esztét, sem isteni lelkét, sem teste született fenségét bizonygatni nem kell... ő úgy beszélhet, ahogy bensejéből szájára csurran... beszélhet mint egy kandúr, doromboló meleggél, beszélhet mint egy piaci árus — parlagin... az ő fenségét tudják, ha rejtli is...

OIDIPUSZ: És most gyere. *(Halkan.)* Szoborból jött leány, most ágyamba fekszel. Most megtudom majd, milyen a kőből lényegült hús. *(Apró szomorúsággal.)* S te megtudod a király póreségét.

GALATEA: Ezért születtem hát. Talán azért születtem, hogy egy királlyal... egy éjszakát királlyal töltssek el. *(Lassan indulnak.)*

OIDIPUSZ *(halkan)*: Boreasz, tanácsod meghallgatni nem tudom már... valami ránt... nem tudok ellenállni... Bocsáss meg... és bocsássak meg magamnak... *(Bemennek a trón háta mögötti ajtón.)*

(A színpad néhány pillanatig üres, homály ereszkedik le, de a tárgyak körvonalai jól látszanak. Pygmalion be, kezében véső és kalapács.)

PYGMALION: Oidipusz, nagyon megbüntettél. Elinultam márványt szerezni, de az útról mégis visszatértem. A lábam erre hozott, hiába eszem parancsa más volt.

(Az egyik oszlop mellé áll.)

Kényszerítetted a lányt, aki szeret engem, s akit szeretek. De nem lesz csöndes éjszakád, a názi éjed nem lesz csöndes, ne félj. A hatalom vagy, de ágyban halandó... nem lesz csöndes éjed... Míg te húst vésel — nekem marad a kő...

(Vésőjét felemeli, kalapácsát egy oszlopba vágja, hullnak a kődarabok, egy-egy csattanás, az ajtóban megjelenik s lassan közeledik Boreasz.)

BOREASZ: Most azt hiszed, Galatea Oidipusszal fekszik. Higgyed, mert ez a rendelés. Ne tudd, hogy én meggyőztem Oidipuszt. Én sajnállak mesterem, mert csak

én tudom, mit érsz. Már súlyosabb vagy, mint szobraid nekem, mert bűnömmé lettél, amit cipelek... De mit tehetnék? Mintha két világban élnék, egyszerre két vihar kavár. Látom, mit teszek, tisztán, de mintha áttetsző edénybe lenne zárva egyik énem, onnan nézi a kinti másikat. A kinti pedig ha egyszer már kiszabadult onnan, nem rejtezhet vissza az edénybe, s a benti karját nem nyújthatja érte, hogy rohantában megállítsa őt... Érzem immár a rendelés szelét... még két dolgom van, és ma van mindkettő... apámnak tollba mondani a vádakát, mert feledékeny s könnyen zavarba jönne. Majd Artemisz előtt meghurcolom őt (*Pygmalion felé int fejével*)... elveszem Pygmaliontól az istennő bizalmát... (*Hallgatózik, nagy a zaj.*) A király parancsa ez: én csak teljesítem. A király parancsa, a mód csak az enyém. (*Hallgatózik.*) Most nem fog figyelni... leköti boszszúja... (*Odalép nem túl közel a lázasan dolgozó Pygmalionhoz, megbúvik az oszlop mögött, és elég erősen szól.*) Hérosztratész, az örült, felgyújtotta Artemisz templomát... (*Kis szünet.*) Hérosztratész, az örült, felgyújtotta Artemisz templomát... (*Pygmalion föl sem néz, nem hallja, nem látja, Boreasz lassan távolodik.*) Sorsod utolsó napja virrad. Én egyebet nem tehettem. (*Lassan kimegy, Pygmalion mind lázasabban dolgozik, az oszlop kődarabjai hullanak, egyre nagyobb a kőcsattogás, visszhangok, teljes sötét lesz, hirtelen csend, szünet.*)

PYGMALION (*egy fénysugár öklére hull, úgy rémlik, mintha vérezne, csak az ökle látszik*): Vérzik a hús (*ugyanaz a fénysugár most az oszlopra hull, amely fantasztikus szörnyfejké, faunokká van átfaragva*) — és meghasadt a kő.

(Függöny)

HARMADIK JÁTÉK

Tér, emelvény, az emelvényen kőasztal, a kőasztal mellett ül Epigonész, az emelvény háta mögött mintegy ebből kinőtt, még magasabb kőemelvény, azon kő trón, ott ül Oidipusz; a trón támlájának folytatásaként magasba vezető és elvesző széles lépcsőfokok.

EPIGONÉSZ (*félig Oidipusz felé fordulva*): A tér zsúfolásig megtelt a néppel, Oidipusz. Az emberek egymás hegyén-hátán tolonganak. Saját szemükkel akarnak látni, saját fülükkel hallani. Az anyák gyermekeikkel karjukon jöttek el, itt vannak a botjukra támaszkodó vének, kinek jártányi ereje volt, itt van mindegyik, ott a fiatalokat látom egymás karjába fogózva, neked integetnek, Oidipusz, itt vannak hű katonáid a tömegben, fegyverük csillog a napon, mert szép, napfényes reggel van, uram. Több száz tanú jelentkezett, minden rendű s rangú emberek, de mi csak néhányat választottunk ki, akiknek szava súlyos, hihető. Most jönnek ők. Itt van Kajax, a híres szobrász (*Kajax be*), most jön Antioppé a Priosz karján (*jönnék*), közeledik Danaida és Kűx (*be*), a tanúk tehát megjelentek mind. Most kell jönnie Pygmalionnak, hogy védje magát, és Boreasznak, hogy támogassa őt, mert itt mindenkinek joga van védelemre, és te jól tudod, mért, uram, a mestert védni Boreaszon kívül egy lélek sem vállalkozhat. Már közelednek, elől jön Pygmalion, utána rögtön Boreasz, s leghátul Isztész, főpapunk, hogy mindent halljon s mindent szentesítsen. (*A felsoroltak érkeznek.*) Pygmalion zilált, ha jól látom, ökle horzsolt, ruhája elszakadt, homloka is vérzik, talán mintha kőszilánk érte volna: ebből is látni, erre jöttében az emberek háborgón megkövezték.

Egybegyűltek mind. A tömeg elnémult. (*Sem a tömeg nem látszott, sem a zaj nem hallatszott.*) Hallod? Megadhatod a jelt.

OIDIPUSZ: Thébai népe ítélni jött el. Zeusz akaratából, Artemisz védelmében Pygmaliont Thébai megidézte (*kezét felemeli*).

EPIGONÉSZ: Thébai népe tombol szavaid hallatára: nevedet szájról szájra adják a hűség kiáltásain. (*Pygmalionhoz.*) Lépj előbbre, járulj a törvény asztala elé. (*Pygmalion előbbre lép, Boreasz követi.*) Hogy minden hamar világos legyen, jöjjenek a tanúk: a vád kérdezni fog. (*A tanúk előbbre jönnék.*)

EPIGONÉSZ: Kajax, isteni szobrász, Thébai legnagyobb művésze, válaszolj, mit láttál Pygmalion műhelyében?

KAJAX (*közel megy az asztalhoz*): Nem láttam ott Oidipusz szobrait.

BOREASZ: Kajax nem a kérdésre válaszolt. A nagybecsű bíró azt kérdezte, mit látott Pygmalion műhelyében, ő pedig azt mondta el, hogy mit nem látott.

EPIGONÉSZ: A tanút nem kell megzavarni! Ha akar, ismét válaszolhat: mit látott tehát?

KAJAX: Nem láttam Oidipusz mellszobrait.

PYGMALION (*gúnyos fájdalommal*): Nem is láthatad nálam, mert azokat a műhelyedben tartom. (*Névet, kicsit eszelősen.*) Én, Pygmalion, itt most megvallom ünnepélyesen: Oidipuszról készített mellszobraimat a Kajax műhelyébe vittem.

KAJAX (*ijedten*): Ez hazugság! (*Még ijedtebben.*) Igenis, hazugság. A mellszobrokat mind én készítettem. Az életemet tettem erre föl. Én nem mintáztam szemérmetlen női kebleket... Erre jogot sose kaptam, én azt csináltam mindig, amit kértek. Pygmalion dédelgetett volt, fejébe szállt a szabadság. Nekem ez nem volt, nem élhettem hát véle vissza, én nem mintáztam szemérmetlen női sódort.

BOREASZ (*gúnyyal*): Maradtál a férfiakkal inkább. (*Epigonészhez.*) Tedd fel néki fordítva a kérdést, hátha úgy a helyes választ adja.

EPIGONÉSZ: Kajax, arra felelj, mit *nem* láttál Pygmalion műhelyében!

KAJAX: Pygmalion műhelyében egy lepellel letakart szobrot láttam.

BOREASZ (*gúnyos diadallal*): No ugye!

EPIGONÉSZ: Honnan tudod, hogy e lepel mögött szobor volt?

KAJAX: Egy műhelyben mi lehetett egyéb?

EPIGONÉSZ: Felhajtottad róla a leplet, hogy meglásd, valóban kőszobor?

KAJAX: Alá akartam nézni, de épp jött Boreasz.

EPIGONÉSZ: Kajax, hátrébb vonulhatsz (*Kajax hátrébb vonul.*) Priosz és Antioppé, mit láttatok Pygmalion műhelyében, midőn ott jártatok?

ANTIOPPÉ (*sebesen*): Mi azért mentünk oda, hogy Pygmalion szobrot faragjon rólam, de azt mondotta, nagy munkában van, nem vállalhatja el.

PRIOSZ: Addig Antioppéról a szobrokat mindig Boreasz csinálta, akartam végre egy értékeset.

ANTIOPPÉ: Nekem tetszettek Boreasz szobrai... valóban... nagyon... jók voltak.

EPIGONÉSZ: Láttátok-e azt a leples valamit, ami ott állt a műhelyben?

ANTIOPPÉ (*siet válaszolni*): Igen.

PRIOSZ: Láttuk.

EPIGONÉSZ: Tudtátok, mi van alatta?

ANTIOPPÉ (*siet válaszolni*): Nem.

PRIOSZ: Nem tudtuk.

EPIGONÉSZ (*félíg Oidipuszhoz*): Eddig tehát egyikük sem látta, hogy mi volt mögötte. Danaida, te láttad?

DANAIDA: Nagyon kíváncsi voltam, de nem mertem megnézni, féltem a gazdámtól...

KÜX: De én láttam, én alája néztem. Boreasz fenekén is billentett érte!

EPIGONÉSZ: Te még gyermek vagy. A te szavad csak fél szó. (*Boreaszhoz.*) Igaz, hogy a gyermek a lepel alá nézett?

BOREASZ: Amikor beléptem, Küx feje éppen a lepel alatt volt.

EPIGONÉSZ: Várjunk csak egy kicsit. Miféle lepel volt az? Bő volt, vagy inkább szűköcske, mint a zsák? Pygmalion, milyen volt?

PYGMALION: Szűk.

EPIGONÉSZ (*magyarázva-gondolkodva*): Tehát mögéje bújni nem lehet. Aki mögéje néz, csak a sarkát húzhatja fel, s mit láthat, ami legtöbbször: egy talapzatot... Küx, mit láttál alatta?

KÜX: Követ.

EPIGONÉSZ: Sötét volt mögötte?

KÜX: De még milyen!

EPIGONÉSZ: Akkor hogyan láthattad azt, hogy kő volt?

KÜX: Hát nem láttam, csak hozzáért a fejem és kemény volt.

EPIGONÉSZ: Az a kemény talapzat volt, hogy rajta mi állt, nem látta senki ember. Hallhattuk tehát mind az öt tanút, ki a műhelyben megfordult vagy éppen a

házban élt, és íme, egyik sem látta a saját szemével, hogy szobor lett volna a lepel mögött.

BOREASZ: Én ugyan nem láttam, mi van mögötte, de ott voltam, amikor Pygmalion felfohászodott, hogy szobrát Artemisz élővé tegye. És a lepel mögött — valóban élt a nő.

EPIGONÉSZ: De honnan tudhatod te, ki azelőtt a lepel alá sose néztél, honnan tudhatod te, hogy nem kezdetől fogva élő ember húzódott mögötte?

BOREASZ: Ezt nem tudhatom, de állítom, hogy Pygmalion nagy szobrász, és ily cselhez nem aljasul.

PYGMALION (*hálásan*): Boreasz!

EPIGONÉSZ: Danaida, hallottad te a házban, hogy Pygmalion Artemiszhez könyörgött, s az istennő élővé változtatta szobrát?

DANAIDA: Ezt mindenki mondta, én is hallottam többtől... Szegény Tantosz is mesélte.

EPIGONÉSZ: Látta-e azelőtt, hogy mindez történt volna, valaki is Galateát megfordulni Pygmalion házában?

DANAIDA: Nem, sohase volt ott.

EPIGONÉSZ: Most, miután megtudtuk a tanúk mondanóját, hallgassuk meg Pygmaliont, mit fűz mindezekhez.

PYGMALION: Mit mondhatok? Most már mit mondhatok? Látom, becsületesem is el akarjátok venni tőlem, nemcsak...

BOREASZ (*megfogja karját, halkan*): Pygmalion, mondtam, hogy Galatea nem hált Oidipusszal. Megmondtam, kikönyörögtem, ne bántsa asszonyod.

PYGMALION (*elhallgat, int, hogy megértette*): Minden úgy történt, ahogy eddig is tudtátok. Oidipusz márványából leányszobrot faragtam, és mert életemben igaz asszonyt még nem találtam, olyannak gondoltam el, amilyenné lett is. Nem volt nehéz megszeretnem őt. Alakjában sok-sok töprengő éjemet szerettem, lényében azt imádtam, hogy képzeletemre hasonlít.

EPIGONÉSZ (*feláll*): Most pedig halljátok az igazságot. Pygmalion Thébai népét s Oidipusz királyt sosem szerette, erre példa, hogy királyunk szobrát nem készítette el... csak jóval később, amikor tudta már, minden

ki fog derülni, s kegyelmet így akart. Pygmalion becsapta volna Thébai népét, hogy isten őt négy szemközt hallgatja meg, tehát isten barátjaként féljük őt. Ám miért kellett e sokszálú ravaszság? Halljátok okait. Tudjátok jól, Pygmalionnak sok felesége volt már. De csak egy, egyetlenegy szült néki gyermeket. Ám Pygmalion egyetlen asszonyát sem szerette, s mikor az utolsót is elüldözte, maradt tőle egy kisleány. Ezt a kisleányt, hogy ne emlékeztesse asszonyára, idegenbe küldte felnevelni. Évek múltán, midőn lelkében meggyűlt a kíváncsiság, és öreg volt, és egyedül érezte már magát, elment a lányért, aki közben felcseperedett. S midőn meglátta a csodás leányt, Pygmalion lelke átváltozott azonnal. Ahogy gyűlölte addig minden asszonyát, úgy megszerette most a saját leányát. Ám nem apaként, de való szerelemmel. A lányt a házába nem vihette, attól félt, hogy minden kitudódik, és mert tudta jól, hogy Théba királya, Oidipusz, nem tűr apát, ki leányával él, sem leányt, aki saját atyjával fajtalanodik, elhíresztelte mindenütt, hogy női szobrot faragott, amely olyan szép lett, hogy mint hűsvér asszonyt úgy szerette meg. Ekkor könyörgött Artemisnek, de vigyázott arra, hogy tanúja is legyen, Boreasz ott volt, s hallhatta a fohászt, de nem tudhatta, hogy a lepel alatt már kezdettől fogva élő volt a lány...

BOREASZ: Ez nem éppen így volt, mert ha jól emlékszem, én juttattam eszébe mesteremnek, hogy könyöröggjön Artemiszhez hittel...

EPIGONÉSZ (Oidipusz felé): Ezt Boreasz csak azért mondja: lássák: ő a védelem tisztjét becsülettel betölti, hogy lássa a nép és hallja: Pygmalionnak joga van védekezni, nem fagyasztjuk ajkára érveit... (*Oidipusz bólint. Boreasz felé.*) Nyugodj meg, Boreasz, a nyelve hegyéről vetted le a szót. Ha késlekedsz ötleteddel csak egy pillanatra is, ő maga mondja azt, ami régen terve volt: hogy Artemiszhez akar könyörögni... ötleted néki épp kapóra jött.

PYGMALION: Gonoszság, a cselek hálója, amelyből nincs érv és nincsen kiút! Védekezni nem lehet, mert láthatatlan minden: a vád, a bűn. A tanúk csak a lát-szatról beszélnek, s minden mögött szándékos gonoszság. Ha mindenki ellened esküdött akár szóval, akár

hallgatással, megfoghatatlan lesz a bűnöd, s érved kisiklik markodból, mint a hal...

EPIGONÉSZ: S ekkor a fohász után a leplet felemelte, és ímé (*gúnyosan*) élő lett a szobor! Tanúja is volt! Szegény, oktondi Boreasz is látta! Ilyen fiam van nekem, nem veszi észre a „félistenek” szemfényvesztéseit; a tehetségek ármánykodásait, kik Thébai rendjét fajtalankodással és istenekre köpött vádakkal így zilálnak szerte. Ó, de lehet-e igaz tehetség, nagy művész az, ki nem adózik művével a rendnek, ki nem adózik művével a királynak, és élete rontja Thébai erkölceit?!

PYGMALION (*kissé bárgyún*): Éljen Kajax! Éljen Kajax!

EPIGONÉSZ: Halld a tömeg hangját! Hogy zúgnak ellened!

PYGMALION: Süket vagyok már, öreg és süket.

EPIGONÉSZ: Művészetteddel sem Thébainak, sem Oidipusznak nem adóztál!

PYGMALION (*kísérteties mosollyal*): Hogyne! Az éjjel kifaragtam az egész oszlopcsarnokot! Soha ennyi faun és szörnyeteg nem volt a palotában, bár mindig volt elég: méltó társaság lesz Oidipusznak s nektek.

BOREASZ (*erősen megrántja a karját*): Erről hallgass. Ez valódi vád lehetne ellened, mert Oidipusz nem hált Galateával... Te mégis bosszút álltál, mintha megtörtént volna. Ez téged vádol. Az igaz vádat ne juttasd eszükbe!

EPIGONÉSZ (*Oidipusz felé*): Ezzel itt most nem vádolunk, mert a gyanú fölmerülhet asszonyod, Jokaszté és a nép előtt is. Ne tudják meg személyes bosszúdat, mely Galateát érte, hogy ne csorbuljon a vád szépsége így. (*Oidipusz alig láthatóan, sápadtan bólint. Pygmalionhoz.*) Örült perced a vádat nem érdekli, csak az, amit ép elmével tettél.

PYGMALION: Most már megtettek félkegyelműnek...

BOREASZ: Hagyd! Ó, a büntetés így enyhül...

PYGMALION: Mindegy... a vád sok... már nem is Galatea fáj... nem Galatea... csak a vád...

BOREASZ: Galatea nem is fájhat. Mondtam, hogy Galateát nem bántotta senki.

PYGMALION: Persze, persze... mindig elfelejtem...

EPIGONÉSZ *(felemeli hangját)*: Pygmalion saját lányával élt hát.

BOREASZ: Nem lánya, szobra volt... igaz, nem láttam... de mégis...

EPIGONÉSZ: Ha nem láttad, miről beszélsz? *(Oidipuszhoz.)* Ilyen hűség kellene mindenkibe. *(Boreaszhoz.)* Csak legalább méltó emberre pazarolnád!

BOREASZ: A mesterem tőlem ennyit még ha bűnös lenne is, csak megérdemel.

EPIGONÉSZ: Jó, jó, hagyjuk ezt. *(Folytatja.)* Pygmalion nem faragott szobrot a királynak. Illetve késve... nem Dionüszosz ünnepeire...

PYGMALION: De az Oidipusz legjobb szobra volt! Hogy sajnálom a munkát!

EPIGONÉSZ *(mintha nem hallotta volna)*: Próbálta elhíttetni Thébai népével és Oidipusz királlyal, hogy reá hallgat az isten, s nem reánk, hogy őt isten Isztész, a főpap imája nélkül is fogadja, bármikor is eléje járulhat. Ezzel magának hatalmat akart az igazi hatalommal szemben. És végül, ami mindennél súlyosabb: elárulta Artemiszt magát. Jöjjön az utolsó tanú: Hérosztratész, ki nemrég felgyújtotta Artemisz templomát. *(Hérosztratész be.)*

HÉROSZTRATÉSZ: Üdvözlöm Thébai népét! Thébai népe! Felgyújtottam Artemisz istennő templomát, mert tudjátok meg, olcsó kis szajha ez az Artemisz, álszent, pedig mindig olyasmin jár az esze... Képes volt szarvassá változtatni Aktaiónt, szegény fiút, csak azért, mert megleste a csöcsét, igen, az Artemisz csöcsét... Hát ezért? Ezért szarvassá változtatni valakit, és utána kutyákkal széttépetni, mégiscsak túlzás. Egy viruló ifjú ember, miért ne nézze Artemisz csöcsét? Mert istennő? Hát annál szebb lehet neki, s ha szép, minek rejti el? De ha ennyire rejti, nagyon gyanús. Nincs kizárva, hogy Artemisz nem is nő, de az is lehet, hogy nő, de vén banya, s hogy ne tudják meg vénséges korát, hát a leskelődőt mind megöleti... Hát ezért gyújtottam fel Artemisz templomát. Éppen elhaladtam a templom előtt, amikor eszembe jutott szegény Aktaión... Olyan dühös lettem, hogy rögvest felgyújtottam, fel én... ízzé-porrá égett... Most már ne szégyellje többet a csöcsét!

EPIGONÉSZ: Állj meg, örült. Nem azért gyújtottad te fel, hanem mert híres akartál lenni, tudjuk ám! Egyszer már bevallottad.

HÉROSZTRATÉSZ: Igen, igen. Van benne valami... Híres akartam lenni... Azt hiszem, éppen ideje volt... Közel százéves vagyok már, és még semmit sem csináltam. Csak megszülettem, és éltem, mint valami... no, mondjatok egy hasonlatot... no, mondjatok már... ej, mindegy... szóval, éltem, mint valami... és semmit sem csináltam...

PYGMALION: Te is majdnem százéves vagy, szegény fejed, akárcsak én...

HÉROSZTRATÉSZ: Hohó! Te híres ember vagy, hagyd csak, láttam a szobraidat... de azért látom, téged is csak vádolgatnak, hehehe... engem legalább van miért... szóval híres ember akartam lenni... majd én megmutatom, mondtam én, hogy sem szobrokat nem csináltam, sem Thébait nem uraltam, mint ez az Oidipusz, aki nekem nagyon... nagyon... *(keresi a szót)* gyanús... még törvényt sem tettem... mint ez az... Epigonész, aki minden szavát fiától leste el...

EPIGONÉSZ: Hérosztratész! A szavaidat fogd rövidre! Vigyázz!

HÉROSZTRATÉSZ: Itt is csak fenyegetnek... akárhová megyek, engem mindig csak fenyegetnek... hogy így meg úgy... csak ennek lenne vége egyszer... szóval azt akarom mondani: nevem most már addig él majd, ameddig lesz história! S mindez: mondom, az Artemisz csöcséért...

EPIGONÉSZ: No, most, hogy örültségeidnek végére értél, arra válaszolj: tudta-e Pygmalion, hogy te felgyújtottad Artemisz templomát?

HÉROSZTRATÉSZ: Hát hogyan tudta volna! Hisz ezt mindenki tudja! A hír sebes!

EPIGONÉSZ: Nem azt kérdeztem *(tagoltan, jelentőség-teljesen kérdez, mintha emlékeztetni akarná valamire)*, hanem azt, hogy Pygmalion a te szájadból tudta-e a hírt?

HÉROSZTRATÉSZ: Jó, jó, nem kell úgy a szájamba rágni. Csak örült vagyok, de nem tökkelütött. *(Hango-sabban.)* Hát persze, mindenki tudta!

EPIGONÉSZ: A te szádból ki tudta meg? (*Megnyomja a szót.*) Na ki?

HÉROSZTRATÉSZ: Hát... Pygmalion... persze... ő hát!

EPIGONÉSZ: Mikor mondtad el néki?

HÉROSZTRATÉSZ: A tegnap éjjel belopakodtam a palotába, s őt ott találtam, megsúgtam neki...

EPIGONÉSZ: Ő erre mit szolt?...

HÉROSZTRATÉSZ: Semmit. Egy kukkot sem, bizony. Mintha nem is hallotta volna.

EPIGONÉSZ: Nem támadt rád, hogy aljas és örült vagy, és hogy vigyázz magadra? Nem fenyegetett, hogy megbosszulja rajtad az istennőt, akinek hálával tartozik, mert szobrát élővé változtatta?!

HÉROSZTRATÉSZ: Neeem. Nem mondott semmi durvát. Ő nem is tud ilyesmit... finom ember... művész.

EPIGONÉSZ: Elmehetsz, örült.

HÉROSZTRATÉSZ: Most meg örült vagyok ugye... ha jól beszélek is, örült vagyok...?!

EPIGONÉSZ (*parancsolóan*): Szót se többet! Elmehetsz!

HÉROSZTRATÉSZ (*mormolva*): Mindent... mindent az Artemisz csöcséért! (*Ei.*)

EPIGONÉSZ: Pygmalion! Hallottad? Igaz-e, hogy Hérosztratész tettét a tegnap éjjel elmondta neked?

PYGMALION (*homlokát szorítva*): Nem tudom már, hányadán vagyok, mit tettem, és mit kellett volna tennem... örültség... minden úgy hangzik, mintha hallottam volna ezt is... azt is... mintha minden vád valónak látszana mások előtt s már-már előttem is, pedig minden hazugság... és mégis... ezt is... mintha hallottam volna tegnap éjjel...

EPIGONÉSZ: Még egy bizonyság! Ha Artemisz valóban azt tette volna Pygmalionért, amit a szobrász elhíresztelt, Pygmalion meghálálta volna... De nem szolt semmit. Nem mondott véleményt se. Néma maradt, nem érdekelt Artemisz templomának sorsa.

A vád lezárt — a büntetés nyitott. (*Oidipusz felé.*) Hallom a tömeg zúgását.

OIDIPUSZ: Csak hamar, minél hamarabb, mert szédülök... és félek, isten, félek...

EPIGONÉSZ: Még csak annyit kell mondanom, maradjon mindenki lelke tiszta, mert ha még igaz lett volna is, hogy Artemisz lehelt lelket a lányszoborba... akkor is: azután Pygmalion mégiscsak saját szobrával, saját alkotásával élt, azzal, ki esze és lelke véréből sarjadt elő... Aki tehát még így is a lányának tekinthető. A vád még így is... a vád még így is teljes fényben állna!

PYGMALION: Isten! Engedd meg értelmemet még egyszer, csak egyszer összegyűjtenem...

BOREASZ: Nyugodj meg, mester!

EPIGONÉSZ: Gondolkozz, Thébai! Ítéld azon, ki saját lányával hált. (*Danaidára mutat.*) Danaida vetett nekik ágyat.

PYGMALION (*fejét mélyen lehajtja*): A szakállamat... simogatta a szakállamat...

OIDIPUSZ: Epigonész, fejezd be már! Fejezzetek be mindent! Fejem majdnem széthasad... Szédülök trónomon.

ISZTÉSZ (*előrelép*): Gondolkozz, Thébai népe. Gondolkozz, Oidipusz. Sötét álmot láttam a tegnapi éjjel. Ítéljetek. Ítéljünk rajta s jövő sorsainkon.

(*Függöny*)

Pygmalion műhelye, a földön a szobrok tört darabkái. Háttérben felfelé vivő lépcsősor. Az ágyon Danaida ül, edényt tartva kezében.

DANAIDA: Nem értek semmit. Bármennyit is töprengök, gondolataim elfolynak... nem telik meg fejem sohasé értelemmel... nem értek semmit... s amit épp megértenék, elfut, sohasé foghatom meg... Mintha szerék után rohannék, mely sohasé vesz fel engem... (*Kis szünet.*) Hát ha én majd Kúxöt megtanítom szerelemre, és úgy nevelem, hogy mindent úgy tegyen, ahogyan nekem jó, ha én őt ágyam orcájára nevelném, hogy hasonlítson melege az enyémre, akkor nekem... azt kell éreznem, hogy a saját fiammal háltam?... Nem értem... itt ez az ágy... hányszor megvettem... s nem feküdt benne senki — szerelemmel... (*Bejön Kúx.*)

KÜX (*szomorúan*): Most el kell menni innen. Csak kódarabok maradnak. Engem is hívnak vissza...

DANAIDA (*feláll*): Mára nem vetek ágyat. (El.)

KÜX (*hallgatózik, kissé a magasba*): Most hívni fognak... érzem...

(*Kis szünet.*)

ARTEMISZ HANGJA: A teremtmény nem tudhatja sorsát. Azt hiszi, hogy hálóját szövö, mint Ariadné, a pók, pedig a háló megvan, csak éppen láthatatlan, láthatóvá akkor válik, ha felemeljük szőni kezeinket. A teremtmény azt hiszi, hogy ő szövö... Nem ő szövö, de őt szövö a háló. A teremtmény nem tudhatja sorsát. Itt Artemisz szól — a meg nem látható.

KÜX (*bólint*): Igen... lejárt a küldetésem... (*Lassan megfordul, s elindul fel a lépcsőn, fönt eltűnik, a színen néhány pillanatig üres.*)

PYGMALION (*be, nagyon nyugalmasnak látszik, fáradtnak, békésnek, végigmegy a kőszilánkok között, fájdalmasan, jámboran leül az ágy szélére, halkán beszél félig a nézők felé, mintha csak meditálna, szinte érzelmek nélkül*): Majd születik egy bölcs, aki kimegy a tengerpartra köveket keresni, kavicsot, kő-fiát (*a szoborcserépekre bök fejével*), s ezeket nyelve alá teszi, hogy beszéde betörjön; hogy szava tiszta s hallható legyen... Ez is haszon... a kőnek csak haszna van. Azt hittem, túljártam a kő eszén, de az is lehet, hogy vésőmet ő irányította... ahol hasadni nem akart, vésőm lepattant róla s oda kényszerült, ahol a kőben lanyhult az ellenállás... lehet, hogy vésőmet ő vezette... Akárhogy is volt: megöregedtem, fogamat, mind a harminckettőt ott hagytam a kövekben. Egy-egy puhább kövön ott látszik még a fogaim nyoma... Még az is, aki kövekkel küszködik száz éven át, még az is milyen lágyan formálódik törvény és csel kezén, akár a viasz... Még az is, akit kőből építettek... (*Fejét a nézők felé fordítja teljesen.*) Egyetlen nő volt, aki olyan volt, de megszólalásig, amilyennek egy ember elképzelte. De azt is egy vén, egy százéztendős agg képzelte el, egy tehetetlen, kinek csupán szakállát kellett simogatni, mert még ez a kőből hússá lényegült teremtés, ez a képzelt csoda sem tudta felcsigázni vénséges esztét... vénséges eszem véré... (*Kis szünet,*

nyugtalan lesz, mintha fel akarna állni, de ülve marad.)
Hol van Galatea? Itt kellene lennie a házban, hiszen Boreasz azt mondotta, hogy nem hált a királlyal.

BOREASZ (*lassan be, megáll mestere előtt*): Ó, mes-
terem... most már mindennek vége lesz, tudom. Most
már nem várat sokáig magára semmi. Elválnak útjaink.
De mielőtt még ki-ki útjára menne, emléket hagyj: a vé-
leményedet. Most végül már megkérdem tetőled: mit
hittél rólam? Tehetség volt-e bennem?

PYGMALION: Furcsa, olyan furcsa ez az egész, ba-
rátom. Mindig az volt hitem, s ezt el is mondtam egy-
szer, hogy Tantszóból lesz a szobrász. De most érzem
értelmed fényét, eszed hidege gondolatoktól áthevült.
Most, erődet látva, sugárt érzek körülted, valami delejt
és bensődben olyan szent dühöt vagy lázadást, hogy tisztán
érezem, most kell majd szembeszállnod a kővel. Most
nagy dolgok sikerülnek neked!

BOREASZ (*halk, szomorú izzással*): A tehetséget ke-
restem már-már jajgatva sokszor. Lemondtam volna min-
denről ezért. Jaj, különös, midőn mások szerint végre
megleltem ezt, elveszítettem emberségemet. Van, kinél
ez fordítva van, de mindenképpen — elmondhatom, hogy
nincs jól. Én is most megleltem tehetségemet, de már
nem a kővel való csatázás tehetségét, hanem: egy lap-
pangó, fejünk felett és bennünk lappangó törvény futára
lettem, előhírnöke. Tudtam, mi jó, de rosszat cseleked-
tem, mert a rossz mélyén is ott lappang az isten. Tehet-
ségem: ez a világosság, mely kigyúlt agyamban, ez a ke-
gyetlen fény. Tudni, hogy cél te nem vagy, csak eszköz,
s eszköz létedben meglátni a célt. Isten kezében fogva
lenni, s mégis szabadnak tűnni egy kicsit...

PYGMALION: Olyan furcsa vagy már te is, Boreasz,
olyan furcsa lettél, megviselt már téged is minden pró-
bálkozásunk. (*Kis szünet.*) Csak Galatea jönne már...
hiszen azt mondtad... vagy csak nyugtatni akartál (*hir-
telen gyanúval*), Boreasz! Te engem nyugtatni akartál,
hogy el ne veszítsem elmém józanságát a törvény előtt,
hogy érveimet tisztán mondhassam el. Boreasz, hazud-
tál... amikor azt mondtad, hogy Galatea nem hált Oidi-
pusszal...

BOREASZ: Esküszöm, nem hazudtam. (*Halkan.*) Csak akkor nem hisznek nékem, ha igazat mondok.

PYGMALION: Ne kímélj, most legalább már ne hazudj, már úgymint mindegy, a mérég bennem... szólj már.

BOREASZ (*letérdepel az ágy elé, mestere lába elé*): Esküszöm, nem hált Oidipusszal.

(*Szünet, így maradnak néhány pillanatig.*)

GALATEA (*be, haja kissé megbomolva, szeme csillog*): Pygmalion, atyám, köszöntelek. Tégedet is, bátyám, Boreasz!

PYGMALION: Atyád, én?

GALATEA: Te nemzettél a kőbe.

BOREASZ (*keservesen*): Miket beszélsz?

GALATEA: Te a bátyám vagy, te mondtad atyámnak, hogy imádkozzék születésemért. Elmondta ezt a másik bátyám, Tantosz, ki a bölcsőm ringatta s meghalt.

PYGMALION: Hol voltál?

GALATEA: Rossz helyen nem. Anyámmal háltam.

PYGMALION: Kivel?

GALATEA: Anyámmal, Oidipusszal.

BOREASZ: Szerencsétlen teremtés!

PYGMALION: Boreasz, miért hazudtál?

BOREASZ: Nem tudtam, ezt nem tudtam, mesterem. Oidipusz nékem megígérte. Galateát én sem akartam... (*Halkabban.*) Hogy dadogok, midőn igazat mondok! Mi-lyen szálnalmas az én igazságom!

PYGMALION (*súlyosan lép egyet Boreasz felé*): Hazudsz!

GALATEA (*eléje lép*): Nem, atyám, a bátyám nem hazudik. Maga anyám, Oidipusz király mondta mindezt el hajnalban, miután szerettük egymást. Tépte haját, s azt mondotta: megszegte a Boreasz parancsát, mert a barát tanácsa a barátnak parancs... így mondta szó szerint...

PYGMALION (*hálásan*): De jó, hogy nem hazudtál... legalább te nem... bár ez is mindegy lett volna... (*Kís szünet. Galateához.*) S te miért tetted ezt?

GALATEA: Én megszülettem, és szerelemre vágytam. De szerelmet itt e házban senki sem adhatott...

PYGMALION: Hát én...!?

GALATEA: Te atyám voltál...

BOREASZ: Én...

GALATEA: Te a bátyám: éppen te tanítottál, hogy kihez húz a vér. Tantsz? A bölcsőm ringatója volt.

BOREASZ: Akkor miért háltál anyáddal, Oidipusz-szal?

GALATEA: Ő volt az első, aki feledtetni tudta, hogy ki ő.

PYGMALION: Megbomlott lény!

GALATEA: És király volt. Istenem, király.

BOREASZ *(keserűen)*: Az első férfi mindig király *(Pillanatnyi szünet, keserves, gunyoros játékkal.)* Nem azért király, mert király, hanem azért király, mert — király. Az első férfi mindig király.

PYGMALION: Kivéve, ha én lehettem az.

(Kis szünet, félig a közönség felé.)

Ami kezedből kijő, többé nem törvényed szerint él.

(Kis szünet.)

A márvány hű volt. Elárult a hús.

Lelkem darabja elgurult.

Mert nem a tiéd, már nem a tiéd,
nem a tiéd itt semmi, mit magadnak
váltál, kapartál, véstél, simogattál,
nem a tiéd, aminek — léte lett.

Megszoktad a követ,
hogy feldobódik, lehull, vagy követ,
de nem szoktad meg a húst,
nem tudtad a bőr szeszélyeit.

A kőben minden kő-egyszerű volt,
de mit kezdhettél a hús akaratával,
mit a lélek hullámaival,
mely tajtékzik, hajlik, fodrozódik?

Akaratod megtört kőből jött kedvesed
hajaszálán s szép lábujja körmén.

Nem volt tiéd, amit magadnak szültél.

Tiéd a kő volt — a születés övé.

A hús elárult.

Maradjon hű — a kő...

(Szünet, mély csend, senki sem moccan.)

Galatea, szoborrá visszaváltozz.

(Csend, hosszú csend.)

BOREASZ: Nekem mennem kell Oidipusz királyhoz. Meg kell mondanom neki, hogy anya létére saját leányát megcsúfolta.

(Lassan el a bejáraton.)

PYGMALION: Nekem mennem kell Artemiszhez, hogy megmondjam neki: az alkotó sorsa az ember sorsa is: sorsom azért van, hogy benne mások meglássák sorsuk arcát.

(Lassan fel a lépcsőkön, eltűnik.)

GALATEA *(némán, moccanatlanul megáll azon a helyen, ahol az első felvonás elején a leplek szobor volt.)*

ARTEMISZ HANGJA: A teremtmény jeleket lát, s halandó szóval magyarázza. Azt mondja, hogy Galatea anyja Oidipusz volt, hogy Oidipusz saját lányával hált, a jelekből az ember azt mondja, Pygmalion saját lányával élt, de senki sem tudja, hogy minden másképpen van, hogy mindezt, ami történt, Oidipusznak szántam, néki volt ez az utolsó jel, hogy mindazt, ami történt, én indítottam, én szőttem így a tetteket, hogy Küix az én szolgám volt, s Boreaszt eszközömül én választottam el, mert tudtam esztét és hiúságát. De ezt nem érezte sajnós a teremtmény, Isztésznek is csak baljós álma volt és sejtelsei, még Oidipusz sem értette a jelt, csupán szorongott, még Oidipusz se, ki nemsokára döbbenet fogja tudni: Laiosz özvegye, Jokaszté, kit ő feleségül vett, s kitől annyi gyermeket kapott, a saját anyja, és Laiosz — Oidipusz apja volt. Csak akkor döbben rá majd Oidipusz, hogy Pygmaliont azért ítélte el, hogy e vélt-bűn való ítélete majd való-bűnben vissza az ő fejére hulljon. És mindennél jobban fáj, hogy jeleimet a teremtmény nem érti, pedig néki szántam, érte van a jel. *(Kis szünet.)* Most pedig leszállok ehhez a szegény, didergő lényhez, ki élőként ez üres, halott házban nem maradhat... Itt Artemisz szól, a meg nem látható. *(Hirtelen teljes sötét lesz, a szín közepén egy fénykocka leng-rezeg, mint a hinta az első játékban, majd amikor ismét fény lesz — nem olyan erős, mint a játék többi részében volt, a színpad sarkában ott áll a leplek szobor, s fönt, a lépcső leg-*

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Páskándi Géza: Az eb olykor emeli lábát

felső fokán — mintegy a fehér leplű szobor ellensarkaként — egy kissé remegő fényfolt, a szín néhány pillanattig így marad, majd lassú

Függöny

1968